

DOCTORUL DIMITRIE CULCER

1807-1866

In aceste două cuvinte s-ar putea rezuma întreaga carieră a acestui apostol al sănătății obștești, atât de rodnică în fapte. Auster, intransigent, nu numai cu ceilalți, ci în primul rând cu el însuși... și totuși atât de drăguț și de prietenos; sever, dar mereu cu gluma pe buze; te privește parcă cu asprime din unicul portret ce ne-a rămas de la el, și cu toate acestea îi citești atâta blândețe în ochi... Figura lui osoasă, cu trăsături fine, înconjurată de tradiționalul colier de barbă al generației ardeleni de la 1848 care a pregătit reînvierea națională, figura aceasta severă prezintă atâta distincție, încât cu greu o mai uită cine a văzut-o o dată.

Într-o epocă în care aproape toți ceilalți medici au strâns averi, omul acesta a preferat să trăiască și să moară sărac decât să-și comercializeze sacra misiune de „apostol darnic împrăștiator de bine și sănătate la cei mulți în suferință”, definită prin jurământul lui Hipocrate.

Numeroasele sale realizări, multiplele jaloane pe care le-a împlântat în câmpul încă nedestelenit al mișcării sanitare române, îi asigură un loc de cinste printre constructorii societății moderne de astăzi.

Dr. Dimitrie Culcer 1807-1866.

Dimitrie Culcer s-a născut în anul 1807 în comuna Stârci (atestată documentar din 1341, n. coord.) zisă și Bogdánháza, din comitatul Crasnei, județul Sălaj. Nu s-a putut stabili exact identitatea părinților lui și nici dacă tatăl său a fost iobag sau nemeș, medic sau țaran. Ce se știe însă bine este că Dimitrie a fost un element rasat, un om deosebit de delicat și de manierat.

Sătenii din Stârci povestesc că tânărul Culcer Dimitrie ar fi rămas de mic orfan de amândoi părinții, iobagi pe moșia contelui Bánffy ce stăpâna moșia Stârci, și că era crescut acuma de

bunicii săi. Școala primară și-a făcut-o, desigur, în satul său natal. Aceiași săteni povestesc că stăpânul moșiei, având un fiu cam greoi la învățătură, a căutat printre copiii de țărani un școlar destoinic pe care să-l ajute să-și continue studiile, iar acesta, în schimb, să-l stimuleze la învățătură pe copilul său. Alegerea contelui s-a oprit, povestesc țărani, asupra lui Dimitrie Culcer „găsindu- l pe acesta foarte isteț și frumos”. Și astfel îl vedem înscris la Liceul Piaristilor din Cluj, de la 1822 la 1829; studiile universitare și le-a făcut la Facultatea de Medicină din Pesta.

După vreo patru ani de studii, venind în vacanță, Dimitrie s-ar fi prezentat contelui și i-ar fi cerut bani să-și confecționeze un costum, căci îi era rușine în hainele sale ponsite, făcute cu mari sacrificii de bunicii iobagi din Stârci, să apară zilnic printre eleganții și înfumurații săi colegi de la Pesta. Îmi închipui câte umilințe și înjosiri trebuie să fi suferit el din partea acestora. Fiind refuzat (probabil că sângele la carte a tânărului conte începuse să schioapete), a urmat o altercație violentă cu stăpânul moșiei, care a dus la ruperea învoielii. Bineînțeles că bunicii l-au ținut de rău și i-au poruncit să se lase de facultate și să revină la țară, „căci nu le trebuie lor nepot boier”. Dimitrie le-a lăsat atunci o scrisoare și a trecut munții în Principate, hotărât să-și muncească singur banii necesari continuării studiilor. Și astfel, în 1836, îl vedem apărând pe un post de medic de carantină la Zimnicea și mai apoi la Calafat.

Medicii de carantină, aflați în slujba lazaretelor militare, aveau ca sarcină controlul călătorilor și al mărfurilor ce intrau în țară, și luarea de măsuri pentru prevenirea bolilor epidemice, plus îngrijirea ostașilor bolnavi din lazaretele militare.

În paralel, Culcer își continuă fără frecvență studiile la Pesta, iar la 7 mai 1839 își trece cu brio ultimul examen, obținând diploma de doctor în medicină cu mențiunea „magna cum laude”. Teza sa inaugurală a fost o dizertație despre ciumă.

După obținerea diplomei, Culcer continuă să funcționeze la Calafat până în octombrie 1839, apoi nu se mai știe nimic despre

*Facultatea de Medicină din Pesta
(fondată la 7 noiembrie 1769),
Desen de Géza Dabóczi.*

*Studenți Facultatea de Medicină din Pesta,
Desen de Géza Dabóczi.*

el până în 1841, când reappare în Giurgiu. E foarte probabil că în acest răstimp, Culcer și-a încercat norocul, practicând medicina în Ardeal (probabil la Cluj).

Tot cam pe atunci se bănuiește că și-ar fi desăvârșit și studiile la Viena (Al. Ștefulescu). La 8 mai 1841 își trece examenul de liberă practică în țara noastră (adresa Comisiei nr. 43) și în iulie 1842 îl regăsim din nou în Principate, trimis la Giurgiu

să „altoiască” (vaccineze) copiii din județ și să inspecteze „zalhanalele” (abatoarele) în timpul tăierii vitelor. La 1842 se înființează în Principatul Munteniei de către Obșteasca Adunare câte un post de medic de fiecare județ, cu 5000 lei pe an, având îndatorirea „de a alerga la toate epidemiile de boală ale locuitorilor și ale vitelor, și la altoitul copiilor din județ”. Atunci s-au angajat de peste hotare un număr de medici calificați, printre care a fost desigur și Culcer, căruia i se încredințează, în ianuarie 1843, postul de medic al județului Gorj. De atunci începe cariera lui statornică în Principate. Avea în momentul acela 35 de ani, era un bărbat chipeș, energic și cu o vorbire plăcută. Doctorul Culcer a cucerit repede stima și simpatia noilor săi concetățeni. El și-a continuat activitatea și la Giurgiu, în locul vaccinerului titular care decedase. Acolo a funcționat el până în 1845, cu 200 lei pe lună, după care a rămas numai în Gorj.

Prima grijă a noului medic de județ a fost să ceară înființarea unui spital în Târgu-Jiu, pe care însă numai în 1845 reușește să îl vadă realizat; un an după aceea, prezintă „magistratului” (primăriei) orașului o listă cu toate obiectele necesare organizării acestui spital în spirit modern. Spitalul a funcționat la început în casele pitarului N. Protopopescu (pe Str. Tudor Vladimirescu de astăzi, colț cu Sfinții Apostoli), apoi în casele paharnicului N. Otetelișanu, pe Str. Tudor Vladimirescu de astăzi, colț cu Str. Grivița, unde locuia pe atunci și doctorul, și, în fine, pe Str. Tudor Vladimirescu, colț cu Str. Magheru de astăzi, chiar în locul în care se află în prezent spitalul unificat Târgu-Jiu. De la 1864 spitalul a avut local propriu pe Str. Unirii, unde mai există și astăzi.

Culcer a locuit însă de la început în casele paharnicului Nicolae Otetelișanu, prezidentul Judecătoriei Gorj, descendentul unei foarte vechi familii boierești oltene, despre care vom avea ocazia să mai vorbim; peste câțiva ani a reușit să strămute și spitalul în aceste case.

La 19 februarie 1848, doctorul se căsătorește cu Anica, cea de-a doua fiică a lui Nicolae Otetelișanu. Faptul că un vechi boier cu vază a consimțit să acorde mâna fiicei sale unui nou venit, totalmente necunoscut, fiu de iobagi din Ardeal, dovedește cât de repede a știut bărbatul acesta să se impună prin prestigiul și valoarea sa personală și să cucerească prețuirea și încrederea celor din jurul său.

În iunie 1848 izbucnește în țară flacăra Revoluției, ce a cuprins și Târgu-Jiul, orașel pașnic, dar care a știut să fie întotdeauna la datorie când a fost nevoie. La mișcare au aderat imediat țărani, meseriașii, micii negustori și câțiva boiernași modești, pe când marea protipendadă s-a abținut. În ce privește pe ardeleanul Culcer, în ciuda faptului că devenise între timp o figură marcantă în județ și că se căsătorise cu o boieroaică de viță veche, el nu a uitat că fusese fiul unui popor asuprit și că aparținuse unei clase asuprite, așa că îl vedem participând la ceremonia publică de ardere a Regulamentului Organic și a Pitacelor de Boierie. Un martor ocular descrie însă această demonstrație ca pe o manifestație gălăgioasă și dezordonată, lipsită de seriozitatea și decența impuse de gravitatea momentului; cu țigani zgomotoși și dezmățați, huiduind, fluierând și dând cu pietre în foc, cu aspecte de mascaradă (Domnișoara Mongescu simbolizând Libertatea, plimbată pe umeri pe un scaun) și alte asemenea episoade burlești. Îmi închipui cât trebuie să-l fi durut pe patriotul nostru sincer aspectul acestei atmosfere deșănțate și cât trebuie să fi suferit când, în septembrie, a văzut revoluția înăbușită.

La 1 decembrie 1848 are un prim fiu, Vladimir. M-am întrebat adeseori ce-l va fi îndemnat pe ardeleanul nostru să-i puie acest nume slavon, care nu se regăsește nici în familia lui din Sălaj, nici în cea a soției, din Oltenia. Nu cumva, decepționat de eșecul mișcării din 1848, se va fi gândit la eroul mișcării din 1821?

Cu acest fiu se face însă numai începutul, căci de acum înainte copiii aveau să se țină lanț. Se pare că soția i-ar fi născut în total 13 băieți și 2 fete, dar nu le-au trăit decât 7 fii: Vladimir, Tache (Dimitrie), Grigore, Iancu (Ion), Nicu, Costică și Eugen.

Șapte copii atârnă greu în bugetul unui salariat; zestrea Anichii era

destul de modestă și neproductivă, dar asta nu l-a împiedicat, atunci când a fost solicitat, să contribuie și el la renovarea Bisericii Sfinții Apostoli, ridicată cu un veac mai înainte, iar numele său a figurat pe pisania sfântului locaș până în 1925, când biserica a fost dărâmată. Este interesant că Dimitrie Culcer apare pe această pisanie cu rangul de „pitar”, ceea ce probabil a fost o transpunere a titlului său ardelean de armalist.

Pe măsură ce crezi și organizezi, în aceeași măsură ai și mai mult de lucru. Acuma trebuia să se ocupe și de organizarea sanitară a satelor, problemă ce nu se pusese în trecut; tot el trebuia să îngrijească și bolnavii din județ, pe cei din oraș, pe cei din arestul închisorii; el trebuia să administreze și să conducă spitalul, să îngrijească și să opereze bolnavii, să se ocupe de pregătirea personalului sanitar inferior... și să nu uităm că, pe lângă calitatea de medic uman, o mai avea și pe cea de medic veterinar, luptând pentru prevenirea și combaterea epizootiilor, controlul vitelor tăiate și îngrijirea celor bolnave... Pe măsură ce își organiza munca, se desemnau cu tot mai multă claritate noi și noi sarcini, așa că a venit un moment când s-a simțit literalmente depășit, și în februarie 1849 a cerut un ajutor care să ocupe funcția de medic al orașului. Comitetul Sanitar a apreciat însă că doi medici era prea mult pentru un județ ca Gorjul, așa că, până în 1850, Culcer a lucrat tot singur. Când s-a aprobat, în fine, mult doritul post, cetățenii orașului, care se învățaseră cu bunul lor „Dohtor”, au făcut o cerere ca să le fie lăsat lor tot Culcer la oraș, dar, din fericire, această cerere nu li s-a aprobat, și de această dată a rămas numai medic al „ocrugului”(județului).

Treaba începuse să meargă în Gorj și, tocmai când spera și el că va fi mai puțin tracasat, a primit, la 20 noiembrie 1857, o adresă din partea Comitetului Sanitar care, încredințat fiind că numai el va putea aduce îmbunătățiri serviciului sanitar din Dolj (al cărui titular fusese revocat pentru incapacitate), îl recomandase Măriei Sale Prințului Caimacam ca medic primar al aceluia județ. Și, astfel, Dimitrie Culcer se mută cu familia la Craiova, de unde o ia de la început cu munca de organizare. Aici avea și mai multe sarcini; astfel, printr-un decret semnat de doctorul Carol Davila, i se încredințează și supravegherea și îndrumarea studenților mediciști care făceau practică la sate... și cum munca de teren nu se poate concepe fără un impozant balast birocratic, după terminarea zilei de muncă, alergând

dintr-un sat în altul, de la un bolnav la altul, activând în spitale, lucrând cu studenții, îl vedem noaptea în fața mesei de scris, completând numeroase statistici, rapoarte, tabele și formulare, foarte utile, desigur, dar niciodată utilizate, menite a se îngropa în diferite arhive, fără a fi servit vreodată la ceva. Într-o vreme își tocmise un „scriitor” de la tribunal ca să-l ajute, dar acesta, speriat de imensul volum de hârtii, s-a grăbit să dea bir cu fugiții.

Doctorul Alexandru Culcer de la Cluj afirma că familia noastră din Ardeal ar fi fost înrudită cu revoluționarul Alexandru Buda, născut în Remetea Chioarului în 1820, și care a luptat intens ca deputat în Camera Revoluționară de la Debrețin pentru desființarea iobăgiei. Acest Buda a colaborat activ, în 1849, cu Nicolae Bălcescu pentru împăcarea revoluționarilor maghiari ai lui Kossuth cu revoluționarii români ai lui Iancu. În 1860 a venit în Principate ca să înarmeze un contingent de voluntari în lupta Piemontului împotriva Austriei, și a supravegheat în ianuarie, la Giurgiu, încărcarea clandestină a unui transport de arme, deși pretexta că se ocupă cu comerțul de tutun. După zădărnicierea mișcării, a fugit în Italia, unde s-a înrolat în trupele lui Garibaldi și a luptat acolo cu gradul de maior.

Suntem în posesia unei scrisori a doctorului Dimitrie Culcer din 11 ianuarie 1860 cu destinația Giurgiu și adresată „Iubite vere”. Scrisoarea nu a mai putut pleca și a rămas în arhiva familiei noastre (sora mea, doctor Ana Max Culcer). În scrisoare, Culcer se bucura de sosirea în țară a acestui văr care îi trimisese la Craiova niște „tutun” spre a fi vândut; mai departe, Culcer îi dădea relații despre soția și familia sa. Este foarte probabil că „vărul” în cauză nu putea fi decât Alexandru Buda. Din textul scrisorii nu rezultă însă că Dimitrie Culcer ar fi fost la curent cu misiunea secretă a lui Buda în Principate, dar nu este exclus nici faptul că însuși Buda să-i fi cerut o astfel de scrisoare nevinovată ca un alibi (Culcer scria că i-a depozitat acolo „tutunul”, deși nu l-am văzut niciodată în carieră activând ca tutungiu).

În 1862 se ivește o nouă complicație: Oltenia este invadată de teribila muscă columbacă, roind dintr-o peșteră aflată la Poștile de Fier... vitele încep să moară pe capete sub înțepăturile redutabilei insecte, și combaterea flagelului tot medicului de județ i-a revenit bineînțeles.

„...Bărbatul meu, de trei săptămâni este numai musafir pe acasă, că

dintr-o parte vine și în alta pleacă, căci iarăși s-a ivit boala în vitele mari. Până la sfârșitul lunii nu crez că poate să vie... dar îl știi pe el...” În acești termeni descrie soția sa, Anica, într-o scrisoare către sora ei, felul de viață pe care-l ducea acest rob al carierei sale.

Până la urmă calamitatea a fost stăvilită și la începutul anului următor vedem apărând în Monitorul Medical un raport asupra muștei columbace, semnat de doctorul Dimitrie Culcer.

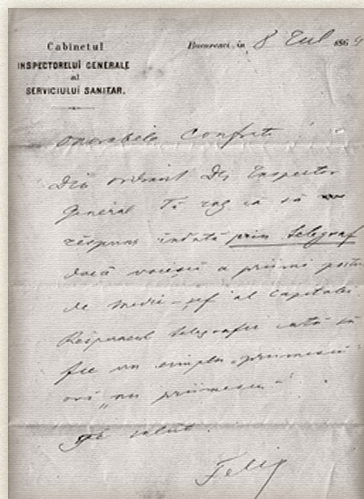
Am ajuns în iulie 1864; serviciul sanitar al județului Dolj începuse să meargă, când primește într-o zi următoarea scrisoare confidențială și urgentă de la Cabinetul Inspectorului General al Serviciului Sanitar din București, semnată de doctorul Felix:

„București, în 8 iulie 1864
Onorabile Confrate,
Din ordinul Dlui Inspector General, te rog să
răspunzi îndată prin telegraf, dacă voiești a
primi postul de medic șef al Capitalei.
Răspunsul telegrafic, cată să fie un simplu
„primesc” sau „nu primesc”.

Te salut
Felix”

Oferta era tentantă, salariul mai ridicat, copiii ar fi putut primi o altă educație acolo în București... și Culcer acceptă, iar în septembrie apare înaltul decret de numire în „postulu vacantu de medicu șefu alle Capitalei și vicepreședinte al Consiliului de Igienă și Salubritate din Capitală” în locul decedatului doctor A. Vehnert.

Dimitrie se mută acum la București, cu băieții cei mari: cu Vladimir, pe care-l dă la școala militară, cu Tache, cu Grigore și cu Iancu, pe care-i dă la pension. Deocamdată, Anica va rămâne cu băieții cei mici – Nicu, Costică și Eugen,

Telegrama trimisă de doctor Felix.

tot la Craiova. Ce folos că leașa se mărise, când aveau acuma două case de ținut și să nu uităm că copiii crescuseră și ei și că aveau tot mai multe nevoi. Cât o ducea el de bine acuma, se poate vedea din corespondența Anichii (scrisoarea din 11 martie 1865 către Elena):

„...vezi Lelițico cât sufăr și cum trăiesc numai cu o socoteală: ca să-mi poci ține copiii [...] vine Paștele, sunt toți despuiți, și cei de aci și cei din București; apoi chiria și plata pensioanelor... Dumnezeu, Dumnezeu, nu știu ce să mă fac!”

Ca să scape de cheltuiala a două case, a venit și ea până la urmă cu copiii la București.

S-ar fi părut că, în fine, Culcer și familia ar fi realizat condițiunile pentru a se așeza pe linia de plutire și că, cu nițică chibzuială, s-ar fi putut redresa definitiv, cu cariera ajunsă la apogeu și familia reunită, dar nu a fost așa. Citez din Istoria României, vol. IV, p. 330-331 (Ed. Academiei R.P.R.):

„...Ordinea dorită de domnitor fu însă pusă la grea încercare chiar în primele zile după plecare (a lui Cuza la Băile Ems în Prusia, n.n.), de frământările izbucnite la București în ziua de 3/15 august 1865 [...] Frământările au pornit în urma unei ordonanțe municipale care a interzis comerțul ambulant de fructe și legume al oltenilor, obligându-i să închirieze gherete de lemn pentru a-și vinde marfa pe loc. Măsura a fost luată pentru prevenirea unei epidemii de holeră. Această măsură [...] a produs o nemulțumire care a fost speculată de „Monstruoasa Coaliție” [...] Totul s-a redus la o „încăierare de piață”. [...] S-a soldat însă cu vreo 20 de morți și foarte mulți răniți, pentru că a intervenit armata.[...] Ca o consecință (a acestor evenimente), marele vizir Fuad Pașa scria Domnitorului la 2/14 septembrie, calificând incidentul ca „rostirea brutală a unei nemulțumiri generale”. Alexandru Ioan Cuza a trimis un răspuns deosebit de demn, în care respingea încercarea Turciei de a se amesteca în chestiunile interne ale Țării (arătând că a luat măsuri) și silind pe vizir la retractare.

Din Repertoriul Medicilor de Dtor V. Gomoiu (Tipografia Cultura, 1941), aflăm că doctorul Iacob Felix, medic legist la Direcția Sanitară și vice-inspector al Serviciului Sanitar al Principatelor, a fost destituit la 19 octombrie 1865 din toate funcțiunile sale (Decretul Nr. 1394/1865). Din același repertoriu aflăm că doctorul D. Culcer a fost îndepărtat din funcțiune în decembrie 1865 de către Consiliul Comunal, pentru „incapacitate fizică”, dar i s-a oferit în schimb un post de „medic holeric”, iar în locul său a fost numit doctorul Felix, cel destituit în octombrie.

Să vedem ce scrie Anica în corespondența sa (25 decembrie 1865):
„Noi stăm foarte rău; Davila și Primarul, de o săptămână silesc pe bărbatu-meu să demisioneze [...], zicând că tot îl scoate, și atunci va fi rușine pentru el. Leafa am luat-o înainte. Ieri mi-a dat Lelița Victoria (o verișoară a Anichii, n.n.) un napoleon. Dumnezeu să-i dea toate fericirile, că dacă nu mi-ar fi dat, nu aveam ce mânca... Astăzi trebuie să demisioneze că nu mai poate... Grozavă neomenie, să ne lase muritori de foame și de frig, că nici lemne nu mai avem! Eu, de joi de când am auzit, sunt la așternut. Am avut, în 24 de ceasuri, de trei ori vărsături de sânge, încât se speriasse chiriașii de mine și l-au adus pe doctor, că bărbatu-meu nu știe ce face, gândindu-se cum să trăim. Mi-e frică să nu se îmbolnăvească și el, și atunci vai de bieții copii ce să fac!... La Ghenarie este să plătim pentru Vladimir, și o zi de trece peste termen, îl dă afară...”

Iată acuma ce gândesc eu despre această neomenie care a distrus existența unui om dârz și integru și a familiei sale:

Între „încăierarea din piață” și prăbușirea doctorului Culcer există cu siguranță o legătură. Ordonanța municipală privitoare la comerțul ambulant a avut, în mod evident, un caracter sanitar, menit să stăvilească epidemia de holeră, și, în consecință, nu putea proveni decât de la Serviciul Sanitar. Având însă în vedere extensiunea incidentului pe plan diplomatic internațional, trebuiau luate măsuri! Doctorul Felix, vice-inspectorul Serviciului Sanitar, era cu 25 de ani mai tânăr decât Culcer, și dacă trebuia să cadă un cap, de ce să nu cadă acela al bătrânului, și atunci s-au făcut presiuni asupra lui, ca să-l silească să demisioneze. Existența acestor presiuni este atestată nu numai de scrisoarea Anichii Culcer, ci și de cartea Dr. Gomoiu, care arată că doctorul Glück, pentru a „apăra” pe Culcer, menționează că el a funcționat ca medic la stat încă din 1836... De ce să-l „apere” dacă nu există nicio acuzare, chiar și neatestată documentar?... Apoi să nu uităm că marele Davila, cu toate meritele sale, a fost un om vindicativ (așa se spunea), și că era și partizan al școlii medicale franceze, în opoziție cu școala germană a lui Culcer. Pe de altă parte, primarul Capitalei, orișicine va fi fost, nu putea închide ochii în fața unor măsuri de igienă menite să lovească în interesele unei populații de mahalagii fanarotizați, care formau temelia clientelei sale electorale. Nu e greu să ne imaginăm cât îl supărau pe un măcelar din Obor controalele sanitare menite să împiedice vânzarea de carne alterată... Ce enervată trebuie să fi fost o gospodină din Mandravela, căreia ordonanțele municipale îi interziceau să arunce gunoaiile în stradă,

ce revoltat va fi cost un cârciumar din Calea Moșilor, căruia i se impunea să păstreze curățenia în local, un părinte respectabil silit să-și ducă copiii la vaccinat sau să declare un caz de boală molipsitoare în familie... Se poate oare împiedeca o petrecere sau o nuntă cu lăutari, chiar și atunci când cartierul e contaminat?... Și ce poate făgădui un primar bombardat zilnic cu astfel de plângeri, dacă nu că îi va scăpa de „tirania” acestui nebun? Nu e greu de admis că în aer plutea o nemulțumire generală și că „încăerarea din piață” a fost un prilej binevenit pentru înlăturarea acestei tiranii. A fost prea ușor pentru primar să-l convingă pe doctorul Davila să deturneze pe capul lui Culcer săgețile care se abătuseră inițial peste Felix. Decepționat și obosit, Culcer și-a prezentat la 25 noiembrie demisia, pentru „incapacitate fizică”, primind în schimb un post de medic holeric, înfruntând toate primejdiile molimei și câștigând exact cu ce să poată trăi de pe o zi pe alta.

Iată bilanțul unei cariere de apostolat, al unei munci istovitoare de 29 de ani. Iată la ce ajunsese tânărul nostru dârș și entuziast care, în 1836, trecuse Carpații cu gândul de a se lua la trântă cu viața!...

Obținerea pensiei a fost o nouă problemă. Parlamentul i-a recunoscut de la început cererea ca îndreptățită, dar nu reușea să găsească o formulă legală pentru alocarea fondurilor. În fine, cu mare greutate pensia a fost votată, dar Locotenența Domnească (Cuza abdicase între timp) se opunea la întărirea ei... Sentimentele cuziste ale lui Culcer, precum și condițiile în care fusese silit să demisioneze făceau din el o „persona non grata”. Să dăm din nou cuvântul Anichii: „...în fine, astăzi dete și bărbatu-meu petiția la minister, și cine știe când ajunge la Cameră; și de aci puțină nădejde... că nu vor să voteze pensii, zicând că nu sunt bani pentru pensii, și nu știu ce să ne facem aici...” (18 ianuarie 1866). Și alta: „...pensia s-a votat la 25 februarie, dar ce folos că nu are de gând să se întărească de Locotenența Domnească, că nu are cine stărui... Că bărbatu-meu, dacă îi zic să se ducă la cineva, se supără și nu mai vorbește cu mine toată ziua...” (21 martie 1866).

Concetățenii săi de altădată, inimoșii târgujieni, n-au înțeles însă în acele clipe să uite de fiul adoptiv al orașului lor, bunul doctor Culcer, care făcuse atâtea pentru județul Gorj, și au înaintat o jalbă la Stăpânire, prin care cereau să fie din nou trimis în mijlocul lor „apostolul darnic, împrăștiator de bine și sănătate la cei mulți în suferință” (frumos stil!) și astfel, în luna

mai 1866, Dr. Dimitrie Culcer revine în Târgu-Jiul său iubit, ca medic al orașului. El nu activează însă în acest post decât câteva luni, căci la 13 august ale aceluiași an, se aprobă, în sfârșit, mult așteptata pensie, 1200 lei pe lună.

Acuma ar fi putut, în fine, să se odihnească și el... ar fi putut eventual să deschidă un cabinet să câștige și el un ban, dar nici odihna, nici câștigul nu erau făcute pentru un om ca Dimitrie Culcer. Deși avea existența asigurată, cu toate că sănătatea îi era zdruncinată, Culcer a continuat să muncească, acordând asistență medicală gratuită pretutindeni unde aceasta i se cerea, o asistență absolut gratuită, căci Culcer nu a admis niciodată să-și creeze o sursă de venituri din suferințele bolnavilor. „...Devotamentul lui pentru bolnavi, mai ales pentru cei săraci, a mers până la sacrificiu...”, așa scrie istoricul Al. Ștefulescu în a sa Istorie a Târgu-Jiului.

Era într-o noapte răcoroasă de sfârșit de august; nu trecuseră nici două săptămâni de la pensionare; Culcer este sculat în grabă la ora 1 și chemat urgent la un bolnav. În drum spre locuința acestuia, în trăsură, moare însă brusc, lovit de encefalită. Îndurase prea multe în cursul laborioasei sale cariere și mai ales către sfârșitul acesteia... A căzut la datorie, și chipul lui auster se poate vedea și astăzi pe piatra din cimitirul de la Târgu-Jiu. Privirea lui, severă și blândă în același timp, te urmărește apoi ani de zile și cu greu o mai uită cine a văzut-o o dată.

ELENA AMAN-BĂLCESCU

1837-1860

Costache Aman era om călătorit și cu multă știință de carte. Îl ajutase ani de zile pe tatăl său în ale negustoriei, așa că mi-l închipui o minte pozitivă, ce n-ar fi fost prea pornit să creadă în superstiții... Când s-a hotărât, așadar, Marița lui să ia de suflet o fetiță ca să nu-i mai moară copiii de mici, sunt convins ca va fi zâmbit cu îngăduință, dar prea mare nădejde nu cred că a tras din asta, și când a simțit că moare fără copii, va fi fost și mai îndurerat... știa el că Marița lui va fi mamă în curând, dar nu va muri oare și copilul acesta de mic, așa ca Dimitrache și ca ceilalți doi?... Și a închis ochii Costache într-o zi de noiembrie a anului 1836, când împlinise de curând 35 de ani, iar pe Leana lui, copil postum, născută în ziua de duminică 28 februarie 1837, nu i-a mai fost dat să o vadă... și Leana a trăit!... În schimb, maică-sa Marița cred că creștea inima în ea când o privea cum se face din an în an tot mai mare și mai frumoasă.

Marița se remăritase cu Costache Orăscu, și, din nou, toți copiii pe care îi năștea îi mureau de mici, la fel ca și ai lui Aman pe vremuri... Bietul Orăscu era parcă deznădăjduit, și se uita parcă cu ciudă la Leana, ca și cum ar fi avut vreo vină, sărăcuța, din faptul că trăia.

Ne-a rămas o scrisoare de la ea, de când avea 15 ani, prin care-l felicita pe Costache Orăscu de ziua lui. Am citit-o cu mare atenție, căci este tot ce ne-a rămas de la ea. O scrisoare drăguță, o compoziție afectuoasă de școlar, scrisă într-o franceză stângace, și compusă într-un stil naiv și cu fraze convenționale... Am reținut însă un fapt semnificativ... Fata nu iscălește „Leana” și nici „Elena Aman”, ci „Elena Orescu”.

Am stat mult și m-am gândit...
Ce fel de copilărie să fi avut Elena?...

Elena Aman-Bălcescu 1837-1860.

A avut un trai ușor, este evident; nu i-au lipsit, desigur, nici guvernantele nemțoaice și franțuzoaice, nici dascălii de pian, de pictură, de literatură... Dar oare numai în atâtea constă fericirea unui copil?... Că maică-sa o iubea pătimaș, nu mă îndoiesc... În scrisoarea către tatăl ei vitreg, Leana îl numește „cel mai drag dintre părinți” pe care ar voi să-l înalțe „pe cel mai ridicat tron din lumea aceasta”... Se vede clar că fata nu a dus lipsă de nimic, și, chiar dacă Costache va fi avut ciudă pe ea, a fost totuși un bărbat prea delicat ca să i-o arate în vreun fel.

Și cu toate acestea, din scrisoarea Leanei lipsește parcă ceva... lipsește acea izbucnire spontană de afecțiune, atât de naturală la un copil de 15 ani... îndrăgit de un părinte drag... Nu... nu a fost scrisă din suflet... Oare lui Costache Aman, dacă ar fi trăit, tot așa i-ar fi scris?... Sunt convins că nu i-ar fi scris deloc, dar că s-ar fi aruncat într-un gest spontan de gâtul lui și l-ar fi acoperit cu sărutări...

Am o vagă impresie că Elena Aman a râs foarte puțin în viață... Tocmai ea, fiica Mariței, atât de veselă din fire; mama lui Netty, atât de veselă și ea (nu am cunoscut pe cineva să știe să rădă mai inteligent ca bunică-mea Netty). Nici din cele două tablouri rămase de la ea, nici din scrisoarea către Costache Orăscu, nu se surprinde vreun semn de veselie... Ochii ei frumoși te privesc cu gravitate, aproape cu tristețe, aș putea spune...

*Elena Aman-Bălcescu.
Memorialul Nicolae Bălcescu,
Conacul Bălcescu.*

Cine ar bănuî, citind fraza ei atât de copilărească, că peste numai nouă luni Elena avea să-și serbeze nunta, cu un domn grav și serios, având aproape de două ori vârsta ei (Elena avea 16 ani și el douăzeci și nouă). Nu-l cunoscuse până atunci... Venise o singură dată la Craiova, o văzuse, o plăcuse și o ceruse... Ce sentimente îi putea inspira bărbatul acesta venit din Țara Turcească, slab, încruntat, cu figura osoasă și barba neagră? Pe vremea aceea însă nimeni nu le întreba pe fete de sentimentele lor... Elena s-a supus tăcută și s-a lăsat docilă dusă în fața altarului... Este însă bine, cred, să începi viața fără iluzii... că

pe urmă toate surprizele ce vin sunt plăcute... și astfel, Leana noastră a constatat în curând că soțul ei, Barbu Bălcescu, era un om bine făcut, fin, cult, elegant, dansând minunat, și priceput la toate... Sunt încredințat că a reușit repede să-i cucerească stima și poate chiar afecțiunea... dar va fi reușit el oare să-i aducă și un zâmbet pe buze?... cine mai poate ști astăzi?...

Barbu Bălcescu o iubea ca pe un copil și nu-i refuza nimic... cele mai scumpe toalete, bijuterii, trăsură de lux, nimic nu era prea scump pentru Elena lui... Mi-o pot închipui foarte bine trecând pe străzile bolovănoase ale Craiovei în faetonul elegant, în formă de spirală, al domnului Barbu Bălcescu, unul din cele mai marcante personaje ale Craiovei secolului trecut... Zoe Mandrea vorbește cu o deosebită mândrie de faetonul acesta în amintirile ei. Pe capră, Matiaș vizitiul, în livreaua lui albastru-deschis, reușea cu mare greutate să stăpânească cei doi armăsari negri și focoși... Bălcescu o scotea în lume, și Elena, cu frumusețea și finețea ei, cucerește repede toată simpatia societății craiovene... se pare că a fost decretată „cea mai bună valsatoare” a Craiovei mondene din vremea ei... Fericirea îi surâdea din plin și cred că începuse și ea să surâdă...

La un an după căsătorie a avut un băiat care însă nu i-a trăit, apoi în anul următor pe Olga, apoi pe Zoe, apoi încă doi copii ce n-au trăit, și, în fine, în noiembrie 1859, pe bunică-mea Netty. Anul și sarcina!... Elena nu se bucurase niciodată de o sănătate de fier, și atâtea nașteri au slăbit-o repede.

Puțin înainte de a rămâne din nou însărcinată cu bunică-mea, Elena a căzut pe scară și și-a fracturat un genunchi... Organismul ei decalcificat de atâtea sarcini nu a rezistat. Dacă mai ținem seama și de stadiul primitiv în care se găsea pe atunci știința medicală, e ușor de înțeles că această banală fractură i-a putut fi fatală. Leziunea i-a degenerat într-o tuberculoză osoasă; biata femeie, din nou gravidă, nu mai putea părăsi patul... Genunchiul i se umflă și supurează într-una... Barbu o îngrijește cu un devotament exemplar, dar zadarnic; sărmana Elena se chinuiește îngrozitor și se simte tot mai slăbită... își duce totuși sarcina până la capăt, dar nașterea a anemiât-o și mai mult și boala i se agravează brusc... Marița și Barbu veghează neîntrerupt la patul ei, dar deznădejdea lor e neputincioasă; piciorul începe să se gangreneze și medicii pretind amputarea neîntârziată, dar Elena nici nu vrea să audă... Tocmai ea, „cea mai bună valsatoare a Craiovei?”... Mai bine moartă decât schiloadă!...

...Și astfel, în ziua de vineri 7 februarie 1860, fetița aceasta blândă

și frumoasă, care nici 23 de ani încă nu împlinise, închide ochii pentru totdeauna, lăsând în urma ei o mamă nemângâiată, un soț dezolat și trei fete orfane, a căror poveste o veți afla în capitolul următor.

Mormântul ei a fost săpat în curtea bisericii Mântuleasa, lipit de peretele de sud al acesteia, perete pe care s-a așezat o placă de marmură; locul exact al mormântului nu se mai poate identifica astăzi, iar îngerul de marmură ce veghea asupra mormântului a dispărut.

În conacul de la Bălcești se păstrează un tablou al Elenei la 16 ani, atribuit, pare-se, lui Lecca. Te frapează curățenia și frăgezimea acestui chip minunat.

Un al doilea tablou, mult mai reușit, pictat probabil de unchiul ei, Theodor Aman prin 1858, s-a păstrat în casa noastră din Dobrița până în 1946, când a dispărut. Bănuiesc că cineva a avut nevoie de o ramă pentru fotografiile de familie, și că pânza s-a grăbit să o distrugă. Nu ne-a rămas decât o fotografie, destul de slab reușită a acestui tablou, dar e de ajuns pentru a ne da seama cât a fost de frumoasă tânăra Leana, cu ochii ei migdalați, mari și blânzi, aceiași ochi grecești ca și ai bunică-sii Zamfirița Aman, moartă și ea tot în floarea tinereții, ochii aceștia care te vrăjeau cu dulceața lor misterioasă.

Multe ore mi-am petrecut în copilărie iscodind acest portret cu zâmbetul lui misterios, ovalul acela minunat prin regularitatea lui, tenul alb și roz ca petala de trandafir (tenul mamă-sii Marița), gura mică și dulce pe care bănuiai o urmă de surâs, trist și obosit, părul negru și bogat, despărțit în două la mijloc și care îi dădea o vagă asemănare cu Elena Cuza... O fi înțelegând Elena oare, de acolo de unde se va fi aflând astăzi, cât de mult a iubit-o strănepotul Gabriel, câte ar avea să-i spună dacă ar putea vorbi cu ea?...

DOCTORUL DIMITRIE D. CULCER

(TACHE)

1850-1927

Iți impunea de cum îl vedeai... O coamă bogată de plete albe, ce dădeau figurii sale distinse o expresie leonină, o pereche de sprâncene groase și severe, o mustață grea și stufoasă... toate păreau dinadins făcute ca să-ți insuflă respect; vocea lui plină și egală, ținuta demnă a acestui munte de bărbat, portul ridicat al capului, mișcărilor cumpănite („posé”, cum ar spune franțuzul) ale omului care nu s-a grăbit niciodată, dar care pe toate a știut să le realizeze la timpul lor... toate acestea te făceau să-i simți superioritatea, o superioritate indiscutabilă... Și totuși, fruntea lui înaltă, ochii aceia verzi ce te priveau cu veselie drept în față, zâmbetul deschis și prietenos, buna lui dispoziție... mereu cu gluma pe buze. Toate atenuau aerul lui sever, îți cucureau simpatia și încrederea în el, mărindu-ți parcă în același timp și încrederea în tine.

Poate că superioritatea lui Tache Culcer a constat tocmai în măsura în care se îmbinau în firea lui demnitatea, severitatea și energia, pe de o parte, veselia, bunătatea și generozitatea, pe de alta, căci Doctorul Culcer a fost un om bun și blând, o inimă caldă și simțitoare până la sentimentalism, și nu o dată privirea senină a frumoșilor săi ochi verzi a fost tulburată de o lacrimă de emoție.

A fost tipul reprezentativ al omului nobil și demn, al bărbatului harnic, al cetățeanului cinstit și întotdeauna de bună credință, o întruchipare a energiei, a omeniei și a afecțiunii, de a cărui autoritate te temeai, care-ți inspira stimă și pe care, în același timp, îl iubeai cu căldură, așa că nu-mi fac decât datoria încercând

*Dr. Dimitrie D. Culcer (Tache), la 1926.
1850-1927*

să evoc această frumoasă figură pe care am avut norocul s-o pot apuca în copilăria mea.

La 18 mai 1850 s-a născut, în casa părinților săi din Str. Domnească din Târgu-Jiu, cel de-al doilea fiu al Doctorului Dimitrie Culcer și al Anicăi Otetelișanu. Părinții i-au pus numele Dimitrie, la fel ca al tatălui său și al aceluia misterios Dimitrie Bogdan care s-a strămutat pe vremuri din Corabia Ciceului în părțile Sălajului. În casă i se spunea însă Tache.

Verile și le petrecea cu Maica Tușa la Dobrița, și țin minte cum îmi povestea bătrânul Grigore Pupăză, tatăl învățătorului, despre jocurile lor din copilărie... Spre deosebire de frații săi Grigore și Iancu, neastâmpărați ca niște draci, Tache era un băiat serios și așezat, apreciat și iubit de toți tovarășii de joacă... Tuberculoza, flagelul acela groaznic ce bântuia în casa mamei... nu se lipise de el și, spre deosebire de frații săi, copilul era sănătos și bine făcut, cu obrajii rumeni și părul castaniu, cu privirea sinceră și veselă și cu inteligența sa superioară care-l făceau imediat simpatic tuturor...

Și totuși, „cumințenia” tânărului Tache nu se împăca chiar așa cu totul cu ispitele ștregărești ale vârstei copilăriei. Când a fost mutat în Capitală, bătrânul doctor Culcer i-a luat cu el și pe băieții cei mari, Tache, Grigore și Iancu. Am văzut cât era tatăl lor de ocupat, și supravegherea copiilor începuse să lase de dorit... Într-o zi, trecând cu trăsura pe o uliță de mahala, Doctorul s-a întâlnit cu un convoi de înmormântare... care nu i-a fost însă mirarea când, în fruntea procesiunii, imediat după preot, și-a văzut odraslele cărând tava cu colivă. Tache și Grigore duceau fiecare de câte o toartă, și Iancu nu știu cu ce treabă se învărtea și el pe lângă ei... Cum au dat cu ochii de tatăl lor, copiii au lăsat tava jos și au întins-o la fugă.

Odată cu sosirea toamnei, Tache a fost însă dat la pensionul Șeicaru și nu i-a fost greu, cu notele frumoase ce le căpăta, să câștige o bursă. Avea 15 ani și din epoca aceea ni s-a păstrat o fotografie pe mușama cu Tache în uniformă de licean, cu o tunică cu două rânduri de nasturi strânsă pe corp și o bonetă tip militar. Arăta drăguț și chipeș în poză, în poziția de „drepti”, cu o figură energică și privirea hotărâtă. Pe spatele portretului, tânărul Tache scrisese: „Cine îmi va fura această fotografie va căpăta o bătaie bună și va plăti un sfanț amendă”. Nu prea știm ce interes să fi avut hoțul de fotografii, dar nu la asta mă gândesc, ci la eforturile financiare pe care trebuie să le

fi făcut sărmanii părinți, care se luptau cu greutatea, ca să-i facă această uniformă chipeșă ce-l prindea atât de bine.

La vârsta de 16 ani își pierde tatăl și începe pentru familie o perioadă de crunte privațiuni... Copiii au resimțit puternic lipsurile și regularitatea muncii școlare a lui Tache a avut de suferit... Nu-și poate pregăti bacalaureatul în timp și-și pierde bursa, mărind și mai mult angaralele familiei. Trei săptămâni în șir nu i-a putut trimite mamă-sa Anica niciun ban la București și a fost silit să umble pe la unii și pe la alții să se împrumute cu sfașul ca să aibe ce mânca, căci la birt, unde era dator cu abonamentul pe două luni, nu se mai putea duce. Cum îl vedea birtașul intrând, îl și apuca să-i dea paralele: șapte galbeni.

În asemenea condițiuni a reușit totuși bietul Tache să-și treacă bacalaureatul și atunci, în amintirea aceluia ce fusese Doctorul Dimitrie Culcer, Comitetul Permanent al Județului Gorj a încheiat cu văduva acestuia o convenție, care cuprindea în principiu următoarele puncte:

Tânărul Culcer va primi o pensiuine anuală ca să studieze medicina la Paris.

Mama băiatului va prezenta Comitetului, la sfârșitul fiecărui an școlar, dovezile progreselor făcute de fiul ei la studii și moralitate.

Tânărul Culcer se angajează să servească la Stat un timp îndoit aceluia pe care-l va petrece în străinătate.

Tache a plecat la Paris în toamna anului 1869 plin de gânduri optimiste, deși până în martie 1870 nu a primit niciun ban din bursa făgăduită. Nu mai avem nicio amintire din viața lui de student la Paris și e păcat... Bunică-mea îmi povestea că, acolo la Paris, se împrietenește cu Ion I. C. Brătianu pe care de pe atunci îl pasiona politica, dar pe tânărul Culcer nu-l interesa acest subiect. Bunica îmi povestea, de asemenea, cum plecau colegii lui să petreacă, petreceri ce se soldau adeseori cu consecințe destul de lamentabile, dar Tache, care rămânea de obicei acasă din lipsă de fonduri, era

Paris, vechiul sediu al Facultății de Medicină, str. Școlii de Medicină nr. 12, azi sediu administrativ, bibliotecă și muzeu.

automat scutit de asemenea neplăceri.

Teza sa de doctorat asupra injecțiilor intravenoase cu lapte și-a susținut-o în 1879.

Tot atunci, revine în țară și ocupă un post de medic la Târgu-Jiu. Avea aproape treizeci de ani și era un bărbat voinic, spătos, bine legat, cu o frunte înaltă și doi ochi luminoși și sinceri; toată figura lui prietenoasă și hotărâtă respira onestitatea. Purta plete tunse scurt și mustață mare, avea un ten roz și delicat și niște mâini albe și fine; era cult, manierat, inteligent, vesel și simpatic, cu o conversație plăcută... „C'est un homme charmant!”, îl va caracteriza în memoriile sale viitoarea lui cumnată, Olga Gigartu (apare și cu denotația Gigurtu)... dar să nu anticipăm.

Maica Tușa se gândea din ce în ce mai serios cum să-și însoare nepotul și pusese chiar la cale o partidă destul de avantajoasă. Totul fusese aranjat și Tache urma să plece chiar a doua zi la Craiova la o „vedere”. De la Dobrița la Târgu-Jiu avea să voiajeze cu trăsura, și de acolo la Craiova cu diligența... Să fim însă sinceri, tânărului nostru doctor nu-i prea surâdeau aceste aranjamente, dar prea își respecta mătușa ca să îndrăznească să obiecteze asupra celor hotărâte de ea. Plecarea era fixată pentru a doua zi dimineața, bagajele așteptau gata făcute, iar până una alta, în seara ce se lăsa răcoroasă peste sat, în așteptarea mesei, Tache se plimba prin curte, de mână cu verișoara lui Eliza, pe care o iubea mult. Era fetița cea mai mică a unchiului Costică Otetelișanu și nu împlinise încă zece ani; era tare neastâmpărată și îi plăcea mult s-o necăjească, dar nici fetița nu îi rămânea datoare... În iulie, Tache plecase special la Râmnicu-Vâlci, ca să o aducă la Dobrița și în diligență cunoscuseră pe un domn foarte bine, care mergea și el tot la Târgu-Jiu și care, pe drum, glumise tot timpul cu Eliza, iar fetița se arătase foarte impresionată de atenția ce i se acordase. Ajunși la Târgu-Jiu, Tache a luat-o la o parte și i-a spus, pe un ton confidențial, că domnul acela venise la Târgu-Jiu ca să o ceară de nevastă, dar că, până nu și-o lăsa codițele să crească, nu se va putea mărita. Tonul vărului Tache era așa de convingător, că fetița nu s-a îndoit nicio clipă de spusese lui și în fiecare dimineață se uita în oglindă să vadă cât îi mai crescuseră codițele... toată ziua trăgea de ele... dar să revenim la Dobrița.

După ce s-a plimbat cât s-a plimbat prin curte cu verișoara, Tache s-a așezat pe o bancă și a luat-o lângă el, iar neastâmpărata noastră s-a cățarat pe genunchii lui, l-a apucat cu brațele de după cap, a început să-l sărute pe obraz și apoi pe gât... ajunsă în dreptul mărilor lui Adam și-a lipit

gura pe el ca o ventuză și a început să sugă din toată puterea... ba îl și mușca din când în când, iar Tache se lăsa docil ca să nu strice cheful copilei.

A doua zi de dimineață când se uită în oglindă, ce să vadă? Drept în față, pe gât, i se întindea o coșcogeamite vânătaie de toată frumusețea... Pe atunci se purtau gulere tari, drepte, cu marginile răsfrânte, ce lăsau descoperit tot mărul lui Adam... Nu exista nicio soluție pentru camuflarea dezastrului și Tache nu a mai plecat; „vederea” nu s-a mai produs și proiectata căsătorie a căzut baltă...

După ce i-a trecut semnul, Tache a plecat totuși la Craiova, căci cele mai bune fete de măritat numai acolo se puteau afla, în Craiova, „pepiniera fetelor”; vorba cântecului:

– Unde-ai plecat, Petrișor?...

– La Craiova să mă-nsor...

Și acolo, într-o seară, în casa maiorului Gigârtu, a cunoscut-o pe cumnata acestuia, pe Netty, cea mai mică dintre fetele lui Barbu Bălcescu, președintele tribunalului. Acest Barbu, fratele marelui Nicolae, avusese trei fete: pe Olga, pe Zoe și pe Netty, socotite la vremea lor cele mai strălucite partide ce se puteau găsi în Oltenia. Dacă întreba vreun străin ce are Craiova mai de preț, i se răspundea: „Parcul Bibescu, Biserica Sf. Dumitru și fetele lui Bălcescu.” Olga și Zoe se măritaseră, între timp, și rămăsese doar mezina Netty, o fată excepțional de inteligentă, cultă, fină, spirituală, exuberantă, o muziciană desăvârșită... A avea avere, primise o educație din cele mai alese... într-un cuvânt, era ceea ce se cheamă „o partidă”. Dar vezi, problema nu era chiar atât de ușoară: Netty avea avere, Tache nu avea; fata se pare că avea pe atunci un mic of la inimă și concurența trebuia înlăturată, și să nu uităm că Domnișoara Bălcescu era o fire voluntară și independentă... Mâna fetei trebuia deci cucerită și orice cucerire implică luptă. Să nu uităm însă că tânărul Culcer, în afară de multiplele sale calități personale, era fecior de ardelean, și cine spune „Ardeal” spune „dârzenie”. Primul punct a fost să-și asigure un sistem de alianțe, și surorile lui Netty, Olga și Zoe, cucerite de ansamblul calităților acestui tânăr încântător, au pledat cu multă căldură cauza peșitorului nostru, atât în fața lui Netty, cât mai ales a severului lor părinte, Barbu.

Cu asta nu se făcuse însă decât un pas. Bălcescu nu era omul care să se hotărăască așa de ușor atunci când era vorba de viitorul odraslelor sale. După ce a cules toate informațiile privitoare la băiat, la familia sa, studiile, starea socială, a vrut să se convingă personal ce educație are tânărul, ca și

cultură, ce concepții despre viață, despre societatea și despre țara în care trăia, ce comportament are în lume, cum știe să se poarte și să vorbească... și atunci l-a invitat într-o zi la masă... Bietul Tache, habar nu avea că se prezenta la un examen; l-a trecut însă cu succes și la 16 ianuarie 1882 s-a făcut nunta, iar în ziua de Sf. Dumitru, a aceluiași an, și-a făcut apariția și un băiețel cu tenul roz și ochii albaștri, căruia i-au pus numele Max. Acesta a fost tatăl meu.

Viața la Târgu-Jiu nu prea era interesantă în vremea aceea și Tache se mută cu soția la Craiova, ca medic provizoriu la C.F.R., pregătindu-se pentru un concurs la un post de stat.

În mai 1884, Netty mai are o fetiță, pe Elena, sau Lenchen, pe care a botezat-o Maica Tușa. Trecuse un an și concursul mult așteptat încă nu se anunțase, iar între timp a apărut o lege care cerea anumite condițiuni de stagiou pentru aceste posturi, așa că Tache s-a hotărât să renunțe și să revină la Târgu-Jiu, ca medic de spital, cu 550 de lei pe lună. Ar fi putut rămâne în Craiova și face clientelă particulară, din care ar fi câștigat mult mai mult, s-ar fi lansat în lumea bună a vremii și și-ar fi menajat și relații, dar el prefera ceva stabil, căci se gândea la viitorul copiilor și la pensie. Până la sfârșitul carierei, Dimitrie D. Culcer a lucrat la Târgu-Jiu, mai întâi ca medic de spital și apoi de județ.

*Dr. Dimitrie D. Culcer (Tache),
la vârsta de 40 de ani.*

Fostul său prieten de la Paris, Ionel Brătianu i-a făgăduit un loc avantajos la București, cu condiția însă de a se înscrie în partidul liberal, dar Tache nu a acceptat târgul. I se părea că avea idei prea avansate și voia să-i vadă mai întâi la lucru, să le cunoască programul și să le constate realizările. Era pe la sfârșitul „viziratului” bătrânului I. C. Brătianu, și partidul, slăbit și destrămat după o „domnie” de 11 ani, avea nevoie de o serioasă reorganizare. A activat el, Culcer, în cadrul partidului liberal mai târziu, și cariera lui politică a fost legată nu de faptele gălăgioase și indecente

pentru putere, ci de un șir de realizări concrete după cum vom vedea.

Deocamdată, pe Culcer nu-l interesa decât medicina. Era renumit pentru urechea lui cea fină și simțul lui clinic excepțional, care-l făceau neîntrecut în punerea diagnosticului; apoi trebuie notat un fapt: doctorul Culcer nu lua niciodată un leu de la bolnavii săi, care nu admiteau să fie consultați de alți medici. Bineînțeles că această situație a dat uneori naștere la momente destul de amuzante:

Într-o noapte, la ora 11, când îi e omului somnul mai dulce, a fost trezit brusc. Venise o bolnavă, o cunoștință veche, o bolnavă închipuită care de multă vreme îl tot deranja cu pretensele ei suferințe.

– Dați-i asta să se ducă la doctorul Urbeanu, a spus Culcer scoțând o piesă de cinci lei și întorcându-se pe partea cealaltă. Urbeanu era și el un medic destul de bun, dar nu consulta pe gratis.

După Max și după Lenchen, Tache a mai avut pe Marioara în 1886, și apoi, după o pauză de opt ani, pe Ana, în 1894, și, în fine, în 1897, pe Vera, mezina familiei. Și-a iubit copiii fără rezerve și, din toate punctele de vedere, s-a dovedit un părinte model. Se juca cu fetițele, le lua de mână și dansa cu ele „Tisch-Polka” (trei pași la dreapta, trei la stânga) sau le lua pe umeri și le purta prin casă... Lenchen i-a împletit odată codițe în timp ce o ducea în cârcă, și tatăl nu s-a supărat... Niciodată nu și-a certat copiii, iar de bătut, nici vorbă... Nu a fost sever, și totuși... a știut să se impună și să se facă respectat. Odată a vărsat Lenchen o călimară pe jos, și când și-a dat seama de dezastru, s-a vârat sub pat de frică. Când a intrat tatăl în casă și a văzut nenorocirea, și-a dat seama imediat cine era făptașul și că acesta era ascuns undeva pe aproape. O singură dată a strigat „Ieși!”, și fetița a și ieșit plângând și tremurând de unde se băgase.

Într-o zi – aveam patru ani pe atunci – îmi amintesc că am protestat revoltat, de ce să am voie să-i sărut numai mâna, întotdeauna mâna... E bunicul meu, și-l iubesc... și vreau să-l sărut și pe obraz, ca pe toată lumea!... Bon Papa (așa îi spuneam noi nepoții) a râs fericit și m-a ridicat în brațe până la el... O singură sărutare i-am dat și ziua aceea a fost o sărbătoare pentru mine... Niciodată nu am mai îndrăznit însă să-i cer repetarea acestei favori excepționale.

Vera avea 17 ani și într-o zi, la masă, a răspuns într-o chestiune care nu o privea.

– Tu, să taci din gură!... atâta a spus tatăl ei, dar a fost de ajuns pentru ea... până seara târziu a plâns fata cu capul în perne...

Era sever Tache, dar își iubea mult copiii... Cât un parece i se făcea inima când le vedea executând figuri periculoase la patinaj... Să nu iasă fără umbreluțe de soare!... Dacă-și strică frumusețea de ten?... Să nu iasă în oraș neînsoțite!... Dacă se expun la vreo insolență?... Grozav le ducea el grija fetelor, și tare mândru mai era de frumusețea și de talentele lor... Creștea inima în el când le vedea făcându-și lecțiile de muzică, de desen ori de franceză, sau răspunzând cu vreo minge grea la tenis.

Nu!... Nu de frica severității lui plângeau fetele, ci de rușine că l-au contrariat, că au depășit anumite limite socotite, în vremea aceea, inviolabile... Să nu uităm că spiritul de ierarhie ce domnea pe atunci în întreaga societate, și în primul rând în familii, nu era o vorbă în vânt. Străbunica mea, Anica, era numai cu doi ani mai tânără decât sora ei, Elena Economu, dar din „Dumneata” și din „Sărut mâna Lelițico” nu a scos-o... În casa lui Tache, El era șeful absolut al familiei, și numai după el venea Netty, iar copiii veneau după guvernantă, în ordinea vârstei bineînțeles... În rândurile personalului casei domnea aceeași ierarhie. Cel mai mare între toți era Valentin, bucătarul (Domnu Valentin) și nimeni nu s-ar fi gândit vreodată să-i dispute acest drept; apoi Mari, jupâneasa (Madame Mari), apoi Matei, feciorul, Racolina, fata din casă, Stan, vizitiul, și tocmai în coadă, Dinu,

*Dr. Dimitrie D. Culcer (Tache),
la vârsta de 70 de ani.*

rândașul... Pe Mari am apucat-o și eu și din „Dumneata” și din „Madame Mari” nu am scos-o... Avea dreptul să mă certe și să mă pună la colț, și niciodată nu i-am contestat acest drept... Ana era numai cu 12 ani mai mare ca mine și Vera numai cu 10, dar niciodată n-ași fi îndrăznit să le spun altfel decât „Tanti Ana” și „Tanti Vera”, și așa le-am spus până la urmă... Frumoase vremuri!...

Numai cu Max lucrurile nu mergeau chiar așa... Ce conta prestața tatălui față de răsfațul bătrânei Maica Tușa?... Copilul intuise această contradicție gata să se repeadă urlând în brațele mătușii la cea mai slabă încruntare din

sprâncene a tatălui, care vedea cu deznădejde cum îi scapă feciorul din mână, dar nici să-și contrarieze mătușa n-ar fi îndrăznit... Ea îl crescuse, ea îl ajutase la greu și pe el, și pe mama lui... și Tache o venera, iar micul Max cunoștea această slăbiciune.

Pe vremea aceea, puterea în stat și-o disputau două mari partide politice: conservatorii, vechea boierime, oameni de înalt prestigiu, dar divizați și dezorganizați, și liberalii, strâns ținuți în frâu de energicul I. C. Brătianu, zis „Vizirul”, care-și recrutase cadrele din rândurile micii burghezii, acea burghezie nesperioasă a lui Caragiale. Să nu uităm însă că din urmașii lui Cațavencu și ai lui Madame Piscupescu a descins apoi acea sănătoasă pătură mijlocie de intelectuali bine pregătiți și cu simțul răspunderii, de negustori autohtoni harnici și cinstiți și de meseriași capabili, care au dat țării cadre atât de valoroase. Conservatorii, mari moșieri, își bazuau programele economice exclusiv pe resursele agricole ale țării („România, țară eminentamente agricolă”), în timp ce liberalii se gândeau la edificarea pe pământul nostru a unui sistem economic autohton multilateral („Prin noi înșine”). Conservatorii înțelegeau să se sprijine pe puterea maselor țărănești; evenimentele din 1907 au dovedit însă cum au funcționat legăturile lor cu aceste mase; liberalii pretindeau și ei că forța lor o constituia „poporul”, dar până la Spiru Haret, cel care a organizat creditul rural și învățământul la sate, acest „popor” nu a fost decât o sonoră formulă demagogică lipsită de miez.

Am văzut că, la începutul carierei sale, tânărul doctor Culcer nici n-a vrut să audă de politică, de zgomotoasa și demagogica politică... Democratismul sonor al liberalilor, cu ideile lor așa de avansate, nu putea fi pe placul medicului nostru, demn și corect... dar nici cu ideile învechite ale conservatorilor, care nu urmăreau în fond decât să-și „conserve” moșiile, nu putea fi de acord. Acuma însă, pe măsură ce activa în carieră, vedea de aproape tot ce mergea, și mai ales tot ce nu mergea în jurul său, și, ca cetățean conștient și sincer, nu putea rămâne indiferent la destinele țării.

Erau necesare multiple și radicale realizări în tânărul nostru stat, și doctorul Culcer, om inteligent, capabil, cinstit, energic și inimos, nu a admis să stea cu brațele încrucișate... Trebuia neapărat să pună și el umărul la consolidarea noului edificiu... Și-a călcat deci pe inimă și a intrat în

Partidul Liberal... Era singura cale prin care ar fi putut înfăptui ceva.

A fost în repetate rânduri prefectul județului și, cu capacitatea și spiritul său gospodăresc, a ajuns în scurt timp și șeful organizației liberale din Gorj, pe care a reorganizat-o, a disciplinat-o și a educat-o într-un spirit sănătos, iar activitatea ei a călăuzit-o exclusiv pe făgașul realizărilor concrete, dând el însuși numeroase exemple:

Șaizeci de școli primare au fost construite sub el în satele Gorjului... Să-l ascultăm expunându-și programul cu ocazia inaugurării Școlii Primare din Bălănești:

„...Când am venit la cârma frumosului nostru județ și i-am cunoscut de aproape starea înapoiată, sărăcia și nevoile grele ale populației rurale, care zace de atâta amar de vreme în întuneric și mizerie, am fost adânc mișcat sufletește de această nenorocită stare de lucruri, și mâhnirea mea a fost cu mult mai mare în urmă, când, cercetând județul, am făcut trista constatare că școlile comunelor noastre, de unde trebuia să vină îndreptarea, erau în cea mai desăvârșită stare de mizerie: murdare, fără aer, fără lumină, insuficiente și absolut nepotrivite destinațiunii lor și – ceea ce era mai trist – Județul era prea sărac pentru a putea veni în ajutorul căminelor.

În multe sate, Domnilor, aproape două treimi din populația noastră rurală rămânea fără cunoștință de carte din cauza insuficienței localurilor, iar cei admiși să frecventeze școala riscau adeseori sănătatea, și de multe ori chiar viața.

Din acest moment am considerat ca o datorie de căpetenie pentru mine găsirea mijloacelor necesare pentru a putea construi în grabă localuri de școală sănătoase și încăpătoare, în care copiii sătenilor să poată primi o cultură și o creștere cât mai îngrijită și mai potrivită cu nevoile lor și cu însemnătatea lor în stat, asigurând astfel prosperitatea lor și a Țării...”

Mă întreb adeseori cum a procedat el de a reușit să facă rost de aceste „mijloace”?... prin ce minuni de gospodărire Județul Gorj, unul din cele mai sărace din vremea aceea, și-a procurat fondurile necesare acestor investiții?... Știm că primul care a reușit să înlocuiască bugetele fictive de până atunci prin bugete reale a fost tot doctorul Culcer și îmi dau seama cu câtă inerție, cu câtă necinste și rea-credință trebuie să fi avut de luptat, atunci când a fost vorba de a nu se camufla unele venituri nemărturisite, ori de a se suporta realmente unele cheltuieli prevăzute în buget numai proforma, spre a se acoperi alte cheltuieli inavuabile.

Este ușor de vorbit despre asemenea realizări, dar dacă stăm să ne

imaginăm, concret, câtă luptă implică asemenea performanțe și care va fi fost adevărata atmosferă psihologică a acestor lupte, ne simțim copleșiți de admirație.

Dar nu numai școli a construit Doctorul Culcer în Gorj, ci și numeroase poduri și linii telefonice; a restaurat un număr de biserici, valoroase monumente istorice căzute în ruină; a înființat multiple biblioteci populare (primele biblioteci sătești din Gorj) și câte, și câte altele...

În sângerosul an 1907, Culcer a refuzat categoric să trimită trupe la sate... „Dacă nu ați știut cum să vă purtați cu țărani, suportați acum consecințele...”, cu aceste cuvinte refuza el pe moșierii care veneau speriați să-i solicite ajutor armat... De altfel în Gorj s-au produs prea puține intervenții militare, numai în câteva sate din sudul Județului, și acestea exclusiv cu trupe solicitate de proprietari din garnizoanele altor județe. Faptele se pot verifica documentar.

Când a fost anunțat că un puternic grup de țărani se îndrepta spre capitala Județului, Culcer, în loc să trimită trupe, s-a suit singur, nepăzit, în trăsură și le-a ieșit în întâmpinare; le-a explicat că în acea conjunctură istorică mișcarea nu avea șanse de reușită, dar că până la urmă problema țărănească va trebui să se rezolve pe cale pașnică; în schimb, în acel moment ne aflam sub presiunea unui ultimatum austro-ungar și că se masaseră contingente masive la frontiera română; vor trebui evitate, cu orice preț, ciocnirile sângeroase care ne-ar putea arunca țara într-o catastrofă... și nu știu ce le-a mai spus... dar știu că sânge nu a curs și că, în general, după 1907 situația țărănimii s-a îmbunătățit față de trecut.

În aceste zile furtunoase, în satul Dobrița nu s-a mișcat niciun pai... Țărani veneau la oraș să-l întrebe ei pe Domnul Doctor, cum mai stăm cu „rivoluția”... După liniștirea evenimentelor s-au trimis obștelor sătești chestionare privind situația materială și morală a locuitorilor și raporturile dintre aceștia și proprietarii de pământ. Reproducem mai jos un extras după raportul frunțașilor obștii Dobrița din 11 aprilie 1907, aflat în copie în arhiva parohiei Bota:

1. În această parohie sunt 1665 locuitori, divizați în 372 familii...
2. Locuitorii din această parohie se ocupă în general cu agricultura, viticultura, cu plantația de pruni și de pomi fructiferi și cu creșterea vitelor; o parte din ei se ocupă și cu meșteșugul....
3. Locuitorii din această parohie sunt mai toți împrăștiți după

legea rurală din 1864....

4. Locuitorii sunt sănătoși, trăiesc în climă curată...

5. Locuitorii au case bune, construite din zid de lemn cu două și trei camere, și parte au case cu două etaje (e vorba de două nivele n.n.)...

6. Toți locuitorii au case, pivnițe, pătule, grădini de zarzavat pe lângă case, locuri de cultură și livezi de fân, au boi de muncă, vaci pentru lapte, oi, capre, porci etc.....

7. Locuitorii se hrănesc cu: ... carne, ouă, brânză, lapte; fiecare taie la Crăciun un porc gras...

10. În această parohie este numai un proprietar: D. Doctor Culcer, Prefectul Județului, omul cel mai bun, ca un părinte al locuitorilor, își cultivă proprietatea singur cu locuitorii din parohie, plătindu-le foarte cinstit.

11. Domnul proprietar Dr. Culcer este foarte moral... în tot timpul când este în parohie primește bolnavi, îi consultă și le dă medicamente gratis, merge la bolnavi, și când este la oraș vine la bolnavi când este chemat, fără nicio plată, iară când șade cu familia la țară, trimite pe doamna Ana, soția domniei sale, cum și domnișoarele, pe la bolnavi cu medicamente. A luat partea cea mai activă la construirea bisericii filiale, a pus piatra fundamentală pentru construirea unui nou local de școală...

12. Locuitorii, cu domnul proprietar Culcer sunt în bună relație și nu au nicio nemulțumire.

13. Domnul proprietar Culcer cultivă proprietatea cu lucrători dintre locuitori, cărora le plătește zilnic, cu bani...

15. În parohie este cerc cultural, este bancă populară cu numele „Grija Muncitorului”, înființată de D. Dr. Culcer...

16. Printre săteni n-a fost nicio mișcare; toți locuitorii au fost în pace... 20. În această parohie fiind pace, n-au venit nicio armată...

22. În această parohie n-au fost nici răniți, nici morți, nici uciși, nici arestați.”

Este evident că subiectivitatea acestui raport, semnat de preotul Ion Dobriceanu, ar putea fi pusă sub semnul îndoielii, dacă atâția țărani bătrâni, pe care i-am cunoscut pe vremuri, nu ar fi confirmat cu toții aceste aprecieri.

Așa a înțeles doctorul Culcer să activeze în politică... Viața parlamentară, în schimb, nu-l atrăgea. Când erau liberalii la putere era numit prefect, dar când treceau în opoziție și insistau ca să-și pună și el candidatura la alegeri, Culcer, în general, refuza. Trebuie însă semnalat

că, atunci când și-a pus Ionel Brătianu pentru prima oară candidatura, și-a pus-o în Gorj, și s-a ales cu mare majoritate de voturi, datorită prestigiului șefului organizației locale. Abia la cincizeci de ani trecuți a consimțit în fine să candideze la senat... și a reușit la alegeri, cu toate că partidul său se afla în opoziție. „Sunt mândru că sunt doctor, nu că sunt senator!”, le-a răspuns el cu modestie celor ce veniseră să-l felicite pentru succesul său electoral. De atunci, de câte ori treceau liberalii în opoziție, își punea candidatura la senat, și reușea, iar atunci când erau la putere, era de obicei numit prefect.

În mijlocul Organizației de Gorj.

*În fundal: Numa Frumușanu, ?, Haiducescu, T. Staicu, C. Bumbulescu, ?,
Cpt. Dumitriu, ?, Sache Pojogeanu, ?, N. Ciontescu*

Așezați: N. Miloșescu, B. Danielescu, Dr. D. Culcer, Dincă Schileru, M. Dănăricu.

Jos: G. Tătărescu, ?, ?, Grigore Iunian, Ionescu, V. Capeleanu.

Nu trebuie să ne închipuim însă că, în cariera sa administrativă, Doctorul Culcer nu a înregistrat și eșecuri... Țin minte cu câtă amărăciune ne povestea el cum n-a reușit să românezeze legumicultura în Gorj: văzând că toate grădinile de zarzavat din Județ erau monopolizate de grădinari sârbi și bulgari ce se îmbogățeau la noi în țară văzând cu ochii, și conștient de importanța legumiculturii pentru alimentația publică, i-a obligat pe toți

acești zarzavagii străini să ia pe lângă ei câte doi, trei ucenici români, sub amenințarea retragerii pașaportului. A făcut o listă la toate locurile astfel create și a dat sfoară în județ să-și trimită oamenii copiii să învețe bănoasa artă a grădinăritului. Rezultatul ?... Niciun candidat nu s-a prezentat... Meseria de zarzavagiu nu le surâdea pandurilor lui Tudor.

Întocmai ca și părinții lui pe vremuri, Tache își trimitea vara copiii la țară, la Maica Tușa, în timp ce el, reținut de multiplele sale preocupări medicale sau administrative, rămânea mai departe la oraș; toamna își făcea însă și el apariția la Dobrița, cu un prieten sau doi, și organiza câte o vânatoare în stil mare, o vânatoare de căprioare, de mistreți sau chiar de urși, acolo sus pe munte, la Fântâna Plaiului sau pe Bordul.

O altă ocazie când se abătea Doctorul Culcer prin Dobrița era ajunul Sfintei Mării, când îl însoțea pe Episcopul de Râmnic, care se deplasa cu o numeroasă suită clericală, preoți din diferite sate din Gorj și Vâlcea, să officieze Slujba cea Mare la Mănăstirea Tismana, ce purta hramul Adormirii Maicii Domnului... Tanti Ella (Lenchen) mi-a descris cu mult humor acest pitoresc convoi:

„...alături de doctorul Culcer, prefectul, Sfinția Sa își mângâia, cu dreapta, crucea de argint de pe piept, răsturnându-se comod peste pernele trăsुरii cu patru cai, îndemnați voinicește la drum de vestitul surugiu „Papagal”, poreclit astfel din cauza straiului său multicolor. Zurgălăii cailor înaintași și tălângile rotașilor umpleau aerul dimineții cu sunetul lor cadentat, în timp ce, în spatele rădvanului, gonea una din cele mai originale unități de cavalerie ce s-au pomenit vreodată; zeci și zeci de popi, mai tineri, mai bătrâni, cu barba și pletele fâlfâind în vânt, făceau escortă Pre Sfințitului Arhieru, legănându-se în buiestrul călușilor lor de țară suri și flocoși, pe care-i zoreau din răspuțeri cu scările rustice de tablă. Praful se ridica în nouri groși, așezându-se peste pleoapele și bărbile lor negre, sure sau roșcate și colorându-le pe toate într-o nuanță uniformă, gălbuie-cenușie. Pulpanele anterioare le fluturau de o parte și de alta, iar cu mâna dreaptă strângeau cureaua frâului, înnegrită de vreme și de sudoare, în timp ce stânga căuta un reazem în oblâncul țestului de frasin sculptat cu motive geometrice, peste care chinga de piele strângea cu putere perna aspră, cusută în pătrățele roșii și verzi...” Mai tare ca Topârceanu!

Convoiu ajungea la Dobrița la conacul cucoanei Elena și făcea un popas. Domnul Doctor îl conducea pe Prea Sfințitul Episcop cu prea cinstita sa suită să se spele și să se odihnească puțin, în așteptarea unei mese gustoase, așa cum numai cucoana Econoama știa să ofere... Să nu uităm însă că ne aflăm în postul Sfintei Mării, și că sfințitele noastre fețe bisericești nu se vor atinge de niciun fel de bucate de dulce... dar ce?... Cucoana Elena nu știe oare că și o masă de post poate fi gustoasă și îmbelșugată?...

Numai că... la sfârșitul prânzului se rătăcește parcă din greșeală, printre toate aceste bucate de post, o farfurie enormă cu baclavale rumene și lucitoare... Sfinția Sa are o bănuială și se încruntă... Nu cumva or fi cu unt?... Și totuși... ce îmbietoare par!...

– Ia, Părinte, că sunt cu firmais, îl îndeamnă Titu Frumușanu, arătând cu degetul siropul auriu ce se prelinge peste coaja rumenă.

Cronica nu a înregistrat dacă sfințitele fețe bisericești s-au lăsat împinși la păcatul lăcomiei, ori au găsit în sufletele lor cucernice puterea de a rezista ispitei... firmaisului.

Îi plăceau Sfinției Sale dulciurile și avea la el în Vâlcea o grădină mare cu tot felul de pomi roditori, și până la urmă l-a molipsit și pe doctorul Culcer de patima pomăritului, așa că, încetul cu încetul, au început să apară în grădina de la Dobrița fel de fel de puiți din soiurile Episcopului.

Îmi amintesc încă parfumul minunat al perelor de august dulci și zemoase, de merele ciupercinești cu carnea făinoasă, merele de sâmpetru mici și gustoase din fundul grădinii sau de merele acelea boftane din mărul cel bătrân de lângă pivniță, mari, verzi și rumene, cu carnea fragedă și dulce. În spatele pivniței pusese trei gutui ce făceau niște fructe enorme... și câte, și câte alte minunății toate!...

În 1902 moare bătrâna Maica Tușa și-l lasă pe Tache moștenitor unic, căci îl iubise ca pe propriul ei copil încă de când murise nefericita Anica... Peste câțiva ani a ieșit și el la pensie, și, din ziua aceea, toată atenția, numai asupra Dobriței și-a îndreptat-o. Dragostea și venerația sătenilor pentru „boierul” lor, în niște vremuri când dependența legală dintre țaran și boier devenise de mult o amintire, așa cum s-a văzut mai sus, nu putea porni decât de la niște sentimente sincere; cu toate că nu mai depindeau de acesta, ei tot pe „Boierul” îl socoteau mai mare peste ei, și la el găseau un

sfat bun în problemele lor grele, la el găseau un ajutor material în clipele de strâmtoare și tot la el găseau și îngrijire medicală în caz de boală, căci Doctorul Culcer înființase la curtea sa un fel de dispensar, unde lucra zilnic mai multe ore, ajutat de cele patru fete ale sale: pansa răniți, făcea mici intervenții chirurgicale sau le pregătea diferite rețete dintr-un cuțar – farmacie de tablă galvanizată; parcă mai văd încă balanța cu platanele de corn pe care își doza ingredientele, și cărțile acelea de joc îndoite pe lungimea lor, cu care vărsa apoi prafurile în pachete de hârtie. De obicei, Tanti Marioara era cea care se ocupa cu pregătirea rețetelor și cu bucătăria dietetică.

Adeseori porunca să pună caii și pornea prin sat sau prin satele învecinate, să cerceteze pe bolnavii mai gravi.

Doctorul Culcer a ajutat comuna să-și ridice școală, primărie și biserică... mulți țărani aflați la nevoie, au plecat de la el cu dăsaga plină... ba până și dreptatea, tot la el veneau să o caute, căci se știe ce oroare avea țăranul nostru de tribunale.

Tache a pus de a renovat vechile case din Dobrița; a înlocuit podeaua de scândură de la parter cu dale, și pe cea de la etaj, cu parchet de stejar, lucrat în întregime de Toni Corradazzi, un tâmplar italian foarte talentat, pripășit prin Dobrița nu se știe cum. Tot Toni i-a lucrat și monumentală scară de stejar ce urca de la parter la etaj, cu rampa artistic sculptată după un model copiat la o mănăstire din Vâlcea: balconul casei a fost mărit și i s-a adăugat un acoperiș sprijinit pe coloane de lemn; fațada de vest a fost mărginită cu o galerie exterioară care se termina la Nord cu un turn pătrat, ce da vilei un aspect medieval.

Închid ochii și parcă revăd această casă bătrânească cu jaluzele verzi, încinsă ca de un brâu cu galeria aceea de lemn, vopsită în alb, și cu pereții îmbrăcați cu viță americană sau cu Trompettenblumen din al căror caliciu de culoarea jăratecului îmi plăcea să sorb picătura de nectar.

Florile de câmp nu lipseau de pe pajiștile Dobriței, și bunicul meu construisese vreo paisprezece stupi sistematici, din care scotea de trei, patru ori pe an mierea parfumată, cu ajutorul mașinii centrifuge.

O alee așternută cu pietriș de râu ducea de la ulița satului spre casă. Poarta dinspre uliță, artistic sculptată de Idochim Săvulescu, era o reproducere după poarta lui Antonie Mogoș din Ceur, care luase premiul I la expoziția națională din 1906, o poartă tipic oltenească. Pe la mijloc, aleea se desfăcea în două brațe, între care se ridica un chioșc de mestecăn

înconjurat de brazi înalți ce mai există și astăzi. Acolo fusese locul vechii case a Maichii Tușa, dăruită în 1893. Aleea era mărginită de o parte și de alta cu gard viu din sânger și lemn câinesc, tuns cu mare măiestrie în fiecare an de Dinu Firii; chioșcul și cu brazii erau bordați cu bucăți mari de stalactite cristaline, aduse din Peștera Dobriții, iar pe locul unde aleea se desfăcea în două, acestea întruchipau o enormă ciupercă pe care-mi plăcea să mă cațăr și să mă așez pe când eram copil.

Pe ramurile brazilor se cățarau până în vârf trandafirii urcători sădiți la rădăcina acestora. Acolo, în chioșcul de sub brazi, se lua vara masa în mijlocul unei atmosfere de veselie generală, căci niciodată nu am fost mai puțini de cinsprezece la masă.

Bon Papa l-a pus pe meșterul Bianchi de la Runc să-i construiască o pivniță de piatră, proiectată după cele mai moderne tratate de specialitate, cu pereții dubli și cu un sistem special de aerisire și drenare a spațiului dintre pereți; temperatura acestui beci nu trecea niciodată vara peste 14 grade și iarna nu scădea sub zece. Acolo își păstra el rodul viilor din Dealul Gugului, de la Bota, Mituleasa și Burșuga. N-am să uit niciodată Chasselas-ul acela auriu, Pinot-ul cu boabe mici, roz și dulci, Hamburgul negru cu bobul lungueț, de pe care se lua coaja ca o cămașă de pe om... și nici Coarna indigenă bătând în mauve, sau Cotnarul parfumat ori Perla de Csaba dulce și tămâioasă. Din fiecare soi de struguri se scotea alt soi de vin, și fiecărui vin îi știa beciul cel mare de rost. Deasupra pivniței era crama, cu linurile și teascurile de stors mustul, care se trăgea jos în pivniță prin niște găuri practicate în tavan, pe unde trecea furtunul. Două șiruri lungi de podvale, pe care se odihneau vreo douăsprezece buți enorme de stejar, primeau mustul de la etaj pentru fermentare și vinificare lentă, separat pe soiuri. Când se socotea că se învechise destul, vinul era tras în sticle care se înfundau cu mașina de băgat dopuri și se sigilau apoi cu ceară de diferite culori, pe soiuri și ani de recoltă. Sticlele se păstrau după aceea ani de zile, culcate orizontal, în fridele practicate în pereții de piatră ai beciului și savant compartimentate, și se acopereau, încetul cu încetul, cu praf și cu păianjenis în așteptarea expertului care avea să le deguste... Numai bunicul meu cunoștea rostul complicat al acelor sigilii colorate.

Când venea câte un musafir simandicos în vizită la Dobrița, Tache Culcer consimțea să desfunde o asemenea sticlă, aleasă după rangul și rafinamentul vizitatorului; o extrăgea din unghere numai de el știute și niciodată nu scotea mai mult decât o singură sticlă, care era întotdeauna „ultima”.

În grădina casei a plantat cele mai alese varietăți de pomi fructiferi, altoiți cu muguri aduși de la Erfurt, Villemorin, sau mai știu eu de unde, căci, vezi, microbul pomăritului cu care el se molipsise pe vremuri de la Prea Sfințitul Episcop, îl stăpânea an de an, tot mai cu putere. Pe lângă boftanele și merele crețești de altădată, apăruseră acum soiuri noi: Ionatan roșii, Calville galbene, Reinette mici, „Hasenkopf” (cap de iepure) mari cât gutuile, pufoase și parfumate... apoi perele Bergamote cu parfum de violete ce se topeau în gură, prunele acelea enorme, mari cât oul de găină, galbene pe o parte și rumene pe cealaltă, acoperite de o brumă argintie ca o gheață... prunele de Bosnia, mari, dulci și pufoase... Prunele de Agen, roșcate și puternic parfumate... Renglotele violete, mari cât piersicile, și altele mici ca corcodușa, verzi ca iarba și dulci, dulci de țî se năclăiau degetele în siropul lor.

Tot timpul îl găseai sau în vie, sau printre pomii lui, sau în casă, studiind diferite tratate de pomicultură sau viticultură... fel de fel de experimente de altoiri, combinații și încrucișări a încercat el, și în legătură cu aceasta ne-a rămas amintirea unei întâmplări destul de amuzante:

Într-o zi l-a invitat prietenul său, Bădică Danielescu, care îi venea și văr îndepărtat, la el la moșie, la Bârsești... Cunoscându-i pasiunea, l-a dus în livada lui de pomi fructiferi și i-a arătat niște cireși, pe ale căror crăci creșteau ciorchini mari de struguri de toată frumusețea, ce se pârguiau liniștit la soare. Mistificarea era grosolană; în crăcile cireșilor se dăduseră niște găuri cu sfredelul și se introduseră coarde de viță cu frunze și ciorchini copți pe ele; Tache s-a făcut însă că nu observă trucajul și s-a arătat încântat...

Peste câțeva vreme l-a invitat și el pe Bădică la Dobrița și i-a arătat, între altele, brazii înalți din jurul chioșcului, acoperiți de sus și până jos cu trandafiri în floare.

– Da de asta ce ai de zis?... Bădică a rămas cu gura căscată... se vedea dar că nu putea fi vorba de nicio mistificare... numai că trebuie și nițel spirit de observație ca să poți vedea tulpinile de trandafiri cățărători, sădite la rădăcina brazilor.

Moșia abia producea fondurile strict necesare propriei ei întrețineri, dar, tot ca și Maica Tușa pe vremuri, Tache nu vedea în Dobrița o sursă de venituri, ci o pepinieră pentru experiențele sale horticole, și mai ales un colț pentru el și pentru ai săi unde să poată petrece vacanțe odihnitoare și plăcute... Ajunsese la vârsta când omul nu mai trăiește decât pentru copii. Pe Lenchen o măritase cu unul dintre cei mai renumiți chirurghi din Oltenia,

doctorul Adrian Poenaru, care, după pensionarea lui Tache Culcer, ajunsese șeful spitalului județean din Târgu-Jiu, unde introducea o modernizare după alta. Acuma venise rândul Marioarei, pe care o ceruse un tânăr medic cu studii foarte frumoase, doctorul Toma Voiculescu, copil de moșneni din Frățești.... Ana și Vera creșteau și ele, și Tache ar fi avut toate motivele ca să fie mulțumit dacă nu i-ar fi fost sufletul umbrat de grija lui Max... Ce băiat minunat și înzestrat era tânărul acesta!... Ce talentat!... dar Tache presimțea că va avea multe necazuri de pe urma lui... Era atât de independent... atât de non-conformist!...

Anii treceau, și Tache, așa de activ pe vremuri, își trăia acum viața plicticoasă de pensionar. Iarna mai ales, când nu-și mai avea nici pomii, nici via de care să se ocupe, îi venea să moară de urât; citea ore întregi, așezat la biroul lui din Târgu-Jiu, citea cărți de știință, de politică, filozofie, sociologie, literatură... citea până obosea, reviste medicale, ziare... seara îi făcea Netty lectură până după miezul nopții. Îmi amintesc limpede, din camera mea de alături vocea ei egală, susținută, așa de bine articulată, care citea, citea într-una, ore întregi, fără să obosească... din când în când o întrerupea el cu câte o remarcă, o completare, o nelămurire... uneori se isca și câte o discuție, căci era și ea cam cicălitoare, iar el, cam încăpățânat... neam de ardelean, mă rog. „Culcer sum”, îi spunea Netty înciudată.

Când nu citea, umbla prin casă de colo până colo, supraveghea îngroparea morcovilor și pătrunjelului în nisip în pivnița de zarzavaturi, pritocitul verzii (întotdeauna asistam și eu la operație, cu gândul la o ulciță mare de zeamă de varză), punerea brânzei în puțină, tăierea porcului (era un specialist în pregătirea mezelurilor și parcă simt și acum în gură șunca aceea trandafirică în care puneă atâtea bunătați, sau cărnații, sau caltaboșii condimentați cu piper, nucșoară, ienibahar și mai știu eu ce alte mirodenii... Dar toba în sânge, pusă la presat sub niște pietroaie mari sau sub greutatea de la decimalul cel mare din cămară?... și totuși, pentru o fire așa de activă, astea toate nu-i ajungeau, și atunci a început să cam plece seara la club... A încercat el să joace și poker, dar o fire cinstită și deschisă ca a lui nu se putea împăca cu cacialmalele, iar din ziua când a pierdut suma enormă de 100 de lei s-a vindecat definitiv și de atunci nu a mai jucat decât „préférance”... Nu știu cum se joacă, dar după nume nu prea aduce a joc de tripou.

Într-o zi a venit să o ceară pe Ana un tânăr sublocotenent de artilerie... Tot mai singur rămânea bietul Tache... Doar vara, la Dobrița, se simțea iar în elementul lui... Acolo se reunea familia toată și avea întotdeauna grijă să invite și celebrități; artiști cu vază, care se delectau și ei cu aerul curat de munte, și ne delectam și noi cu arta lor... Pictorii Bulgăraș, Romalo, Albescu... sculptorul Severin, violonistul Kneisel... cred că au păstrat o amintire tot așa de plăcută despre Dobrița noastră, pe cât am păstrat și noi despre talentul lor... Tineretul venea în grup și organiza excursii pe munte sau vânători, care durau câte trei sau patru zile.

Tache începuse să îmbătrânească; purta ochelari, părul și mustățile îi încărunțiseră bine... îl cam necăjeau reumatismele, așa că, de la o vreme, nu mai lua parte la aceste expediții, dar surâdea mulțumit de bucuria celorlalți.

Fericirea asta patriarhală s-a întrerup însă brusc, la 15 august 1916, odată cu izbucnirea războiului... Toată noaptea s-au tras clopotele și au sunat goarnea și a doua zi de dimineață, întreaga familie cu invitați cu tot, au părăsit Dobrița, fiecare la datoria lui. Doctorul Dimitrie D. Culcer, pensionarul de 66 de ani, îmbracă de bunăvoie uniforma de medic maior și ia conducerea spitalului de răniți din Vădeni. Printre colaboratorii săi, lucra la acest spital și o modestă infirmieră, modestă, dar inimoasă și neobosită; era cercetașa Ecaterina Teodoroiu. Douăsprezece și paisprezece ore pe zi nu se mișca bătrânul doctor din mijlocul răniților săi... erau atâtea de făcut și lipseau atâtea... Un singur tabiet avuse și el de ani de zile: o jumătate de ceas de odihnă după-masa... Avea însă să renunțe la mult mai multe.

Dușmanul răzbește însă; spitalul Vădeni este comasat cu cel județean și evacuat la Craiova, iar bătrânul medic-maior, demobilizat... Ne-am refugiat mai întâi la Craiova, apoi la București, unde ne-am ajuns nemții din urmă. Viața sub ocupația germană devenea tot mai grea. Locuiam pe Bulevardul Colții în casele Doamnei Maria Colonel Cincu, evacuată în Moldova. Tot cu noi la București venise să locuiască și Tanti Marioara Voiculescu, cu copilașii ei, Vlad și Radu. Toma, soțul ei, medic-căpitan, fusese evacuat cu spitalul său în Moldova.

Bon Papa se scula în fiecare dimineață la ora trei, ca să ocupe un loc la coada de pâine; toată capitala o colinda în căutare de alimente...

Nu știu cum reușea el să facă rost de făină, de zahăr sau de untură,

dar știu că niciodată nu a venit acasă cu mâna goală, și că mulțumită lui nu am resimțit lipsurile războiului... Într-o zi a venit fericit că găsisse o pungă de 100 grame cafea... la un ceasornicar. Nu se mai găsea decât un singur dulce... stafide.

Iarna aceea, 1916-1917, a fost groaznică. Termometrul nu se ridica niciodată peste -25°C și adeseori scădea sub -30°C . Crivățul nu se mai oprea cu vuietul lui groaznic... Viscolul troienise zăpada până la streășinile caselor fără etaj... și sărmanul Bon Papa, care pleca zilnic la cumpărături în toiul nopții, revenea acasă pe la 11, rebegit, cu mustățile încărcate de promoroacă și brațele încărcate de pachete. Micuțul Radu, zis „Dicker-Mann” (Grasul), se repezea la buzunarele lui să-l caute de stafide... Bon Papa tușea, își ștergea gheața de pe mustăți, de pe ochii înroșiți de ger și de pe obrajii tăbăciți de viscol, dar râdea fericit.

Era furios când întâlnea pe stradă uniformele gris-verzui ale armatei de ocupație și simțea cum i se taie respirația... A fost silit să primească în cuartir trei ofițeri, dar niciodată nu a schimbat un cuvânt cu ei, deși vorbea curent limba germană, și abia le răspundea cu un deget când îl salutau, tocmai el, care se bucura de faima că nimeni nu-l putuse vreodată preveni la salut.

În primăvara lui 1917 ne-am întors la Târgu-Jiu și am găsit casa devastată de soldățeasca germană: parchetul distrus, mobila stricată, vasele mari chinezești numai cioburi, tablourile din salon tăiate cu sabia, oglinzile împușcate cu pistolul... Indignarea lui Tache nu cunoștea margini, și din porci și din vandali nu-i scotea pe belicoșii ocupanți. S-a dus la țară și a găsit o companie întreagă instalată în casele noastre, așa că a trebuit să locuiască la Niță Sârbu. Acolo, la Dobrița, mizeria era și mai grozavă...: cireșii cei mari din spatele pivniței, care produseseră pe vremuri niște altoaie aproape cât pruna de mari, cu carnea tare și dulce, se întindeau acum în sus ca niște catarge uriașe, fără frunze, fără crăci, fiindcă acestea fuseseră tăiate cu toporul, ca să nu-și mai dea osteneala să se suie în pom să culeagă roadele. Cei 14 stupi din fundul grădinii fuseseră omorâți încă din timpul iernii cu apă fiartă, ca să li se poată lua toată mierea, fără pericol din partea albinelor... În casă, totul distrus... mobila sfărâmată, ușile sparte... vinul din pivniță dispărut... sticlele, toate lipsă... butiile cele mari sparte... Bietul Tache era furios... Niciodată până atunci nu-l auzisem însă înjurând...și cu ce foc înjura!... Era tot ce putea face. Neputința impusă acestui om activ, care înfăptuise atâtea în viață, îl înnebunea... Ani de zile nu a mai vrut să

meargă la Dobrița și numai târziu de tot, numai după ce i-a repus fiică-sa Ana casa pe picioare, a consimțit să revadă acele locuri care îi fuseseră atât de dragi.

În tot Târgu-Jiul ocupat de germani, nu mai rămăseseră decât trei medici, dintre care, cel mai tânăr era el, care nu avea decât 68 de ani. Diabetul și reumatismele îl supărau tot mai tare, dar a înțeles totuși să ocupe funcția de medic primar al orașului; postul cerea multă alergătură: dispensarul comunal, inspecția la școli, la abator, vizitarea la domiciliu a bolnavilor din toate mahalalele, măsuri sanitare și de igienă, vaccinări, autopsii. Pleca la șapte dimineața de acasă, venea la prânz pentru o oră și apoi lipsea iarăși până seara la nouă. Masa o luam în cămară, căci toată casa era ocupată de trupe nemțești. Mâncam mai mult linte și ceapă cu sare, spartă cu pumnul pe masă, iar pâinea care se vindea amestecată cu tărâțe, cu paie tocate, ba chiar și cu pământ (uneori ne rămânea câte o pietricică în dinți), nu se putea consuma, și mâncam numai mămăligă... Într-o vreme apăruse pe piață carne de miel, dar acesta se vindea fără capete și fără picioare și nu știam de ce, ne rămânea întotdeauna în gât, până în ziua când Sofi, bucătăreasa, a descoperit pe acest „miel” niște peri foarte suspecți... era de fapt câine. Din ziua aceea nu ne-am mai atins de niciun fel de carne. Într-o zi ne-a adus un pacient un crap și a fost sărbătoare. Bunică-mea desenase o caricatură. Înainte de război: tânărul oferea iubitei sale un buchet de flori și un șirag de mărgele iar ea le primea cu multă răceală. Acuma: tânărul îi oferea un jambon și un șirag de cârnați, iar ea sărea în sus de bucurie. Cu toată oboseala, lipsurile și supărarea, cu noi copiii, Bon Papa era tot vesel și tot cu gluma pe buze.

Peste câțva timp a fost ridicat de nemți și dus ca ostatic în lagărul de la Tismana, unde a lucrat ca medic al lagărului. Acolo i s-a zdruncinat definitiv sănătatea și când l-au eliberat, peste un an, nu mai era muntele acela de om care fusese până atunci... Se rupsese parcă ceva în el; începuse să sufere de inimă și diabetul se agravase.

Pacea de la Buftea din primăvara lui 1918, prin care pierdeam libertatea, Carpații și petrolul, l-a demoralizat peste măsură... De nicăieri, nicio veste bună, nicio rază de speranță... presa publică numai ceea ce permitea cenzura, și radio sau TV încă nu exista pe atunci; nu mai știa nimic de Max, de Lenchen, de Ana și Vera, plecați în Moldova din 1916... doar cu Marioara care locuia cu copiii la Craiova mai avea legătură. Zâmbetul nu l-a părăsit însă niciodată și se interesa în așa măsură de grijile celorlalți,

încât nu mai avea timp să vorbească despre ale sale.

Când rămânea însă singur, cădea pradă demoralizării. Țin minte cum locotenentul Müller, cuartiruit în casa noastră, se pregătea într-o noapte să meargă să comande un pluton de execuție: trebuia împușcat un biet țăran, care pusese mâna pe topor ca să-și apere vitele de rechiziție. Prietena lui Müller, o târgujiancă, o germană de origine, era în seara aceea la el; Müller îi făcuse rost de o invitație și se pregătea să meargă și ea să privească cum îl vor ucide pe nenorocit. Prin ușa care despărțea camera lui Bon Papa de aceea a neamțului, se auzea toată conversația. Toată noaptea n-a mai dormit bunicul meu, iar a doua zi nu s-a atins de mâncare... Tremura de ciudă bătrânul, și până seara s-a plimbat în sus și în jos în salonul cel mare, cu mâinile în buzunare și oprindu-se din când în când în dreptul geamului... Semăna cu o fiară în cușcă cu mustățile sale zburlete și sprâncenele stufoase, deplasându-se fără întrerupere de la un capăt la altul al salonului la celălalt, cu pași grei și apăsați de tigru, călcând fără zgomot cu papucii lui de pâslă pe covorul plușat... aproape că ți se făcea frică să te uiți la el...

Dar iată că, într-o zi cețoasă de noiembrie a aceluiași an 1918, își face apariția pe străzile orașelului nostru un sublocotenent francez. Nu mai știam ce să credem... Nu mai înțelegeam nimic... De luni de zile trăiam ca într-un mormânt, fără nicio știre, fără nicio legătură cu exteriorul, și nu aveam de unde ști că Germania fusese definitiv învinsă și că ceruse Alianților un armistițiu, că România denunțase pacea rușinoasă de la Buftea și că armatele noastre zburau spre interiorul zonelor ocupate de nemți. Kaiserul german abdicase... în două zile, orașul a fost golit de trupele de ocupație... pe străzi era un delir colectiv, manifestații cutreierau orașul în toate sensurile, la toate colțurile cântau fanfare și orchestre improvizate și se jucau hore. Doctorul Culcer a fost invitat la banchetul pe care orașul l-a oferit misiunii franceze și a pregătit în grabă un toast pentru această ocazie festivă. Era o minune de retorică spontană, vibrând de patriotism cald și de simțăminte umane, o izbucnire avântată a unui suflet descătușat după o comprimare atât de apăsătoare și de îndelungată. Înainte de a pleca la banchet, Tache i-a citit lui Netty discursul, dar a trebuit să-l întrerupă la mijlocul lui, din cauza lacrimilor care i-au tăiat glasul.

A încercat să-l reia a doua oară, a treia oară, dar întotdeauna l-a înăbușit emoția, și în seara aceea nu a vorbit.

După încheierea păcii, doctorul Culcer a încercat să militeze ca și în trecut în politică, dar prea se schimbaseră multe... totuși, la stăruințele lui Brătianu a acceptat să candideze la alegerile de senatori din 1920, dar parlamentul postbelic l-a dezgustat repede. Șefia partidului îl obosea și ea... sforăriile și manevrele de culise se înmulțiseră într-o măsură scandalosă, și atunci, plictisit, decepționat, bătrânul acesta de 72 de ani, s-a retras definitiv din arena politică, deși a continuat până la sfârșitul vieții să sprijine partidul cu sfatul său.

Suntem în 1920. Pământul arabil se expropriase în întregime și nu-i mai rămăsese decât livada de pomi și via, pe care au atacat-o în anul

La via de la Bota, anul 1925. Tache Culcer, Vera Schileru, Constantin Gârlea.

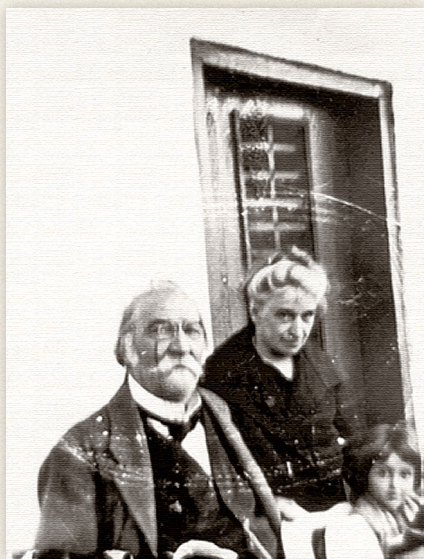
acela tot felul de dăunători: oidium (rugina), peronospora (mana), pe rând, cădeau peste podgoria lui. De când cu filoxera din 1902 nu se mai pomenise așa prăpăd, și bietul Tache nu mai prididea cu stropitul și cu îngrijitul.

În curând a măritat-o și pe Vera, cu tânărul inginer Grigore Schileru. Doctorul Dimitrie Culcer își socotea acum datorია împlinită față de familie și față de societate. Mai toate figurile cunoscute din Târgu-Jiu dispăruseră; cei ce nu erau morți se strămutaseră pe alte meleaguri... Noua societate postbelică, febrilă și dezorientată, îl îngrozea cu lipsa ei de decență... Nu mai avea ce căuta într-o astfel de lume cu care nu avea nimic comun. Nu se simțea folositor nimănui, cu pletele sale albe și concepțiile sale învechite... Nu mai vedea nicio acțiune în care să se poată angrena cu rost.

Fetele cu soții lor erau plecate din Târgu-Jiu... Numai bătrâna sa Netty mai rămăsese lângă el... ore întregi stăteau seara de vorbă sau la lectură, și el simțea cum numai alături de sufletul ei mai reușea să găsească o rază de soare toamnătic.

Vara, la Dobrița se simțea însă din nou cel de altădată, adevăratul cap de familie incontestabil și incontestat, în aceeași atmosferă de bună dispoziție ca și pe vremuri, când trăia Maica Tușa sau și mai demult... Parcă-l mai văd și astăzi tronând în capul mesei din chioșcul de sub brazi, șezând maiestuos în fotoliul său din nuiele împletite, ca un adevărat

Tache și Netty Culcer, cu Sanda Petrescu. Dobrița, anul 1923.

Vlad și Radu Voiculescu, anul 1916.

patriarh, și alături de el Bonne Maman, cu bogatul ei păr argintiu, mărunțică și volubilă... apoi Tanti Ella cu Nenea Adrian, Tanti Marioara cu Nenea Toma, Tanti Ana cu Nenea Petrică, Tanti Vera cu Nenea Grigore... ordinea

Dan și Adina Culcer, anul 1924.

Gabriel Culcer, anul 1914.

ierarhică se respectă, mă rog... și să n-o uităm nici pe bătrâna Mademoiselle, cu farfurioara în care strângea bucățele pentru Domino, motanul ei cel negru... și nici pe Nenea Eugen, fratele mezin al lui Bon Papa, surd și slab de minți, cucăind absent pe scaunul lui... În coada mesei veneam noi, copiii: eu, cel mai mare, apoi Vlad și Radu Voiculescu, apoi frățiorii mei, Dan și Adina... și, în fine, micuța Sanda Petrescu (Pui, fetița lui Tanti Vera abia se născuse și tata era plecat în străinătate), eram de obicei în jur de 18 la masă...

Cu atâția mărunței împrejur, liniștea era cam greu de menținut, și Bon Papa tăiase din alunișul din fața pivniței o nuia lungă, pe care o înălțase la rangul de Mare Pedagog, responsabil cu ordinea și disciplina la masă, și îi pusese numele Peștaloți. „Pedagogul” sta de strajă lângă fotoliul lui Bon Papa, și cum devenea unul dintre noi mai gălăgios, doar îl agita prin aer, și pe loc se făcea o tăcere mormântală. Niciodată nu a intrat însă Peștaloți în acțiune... cel mult ca să gonească câte un câine obraznic (erau cu totul 11 la curtea noastră), care devenea prea supărător cu cerșetoria lui în jurul mesei.

Boala necruțătoare de cord, contractată în lagărul de ostatici, devenea însă an de an mai gravă, iar ultimul său an de viață a fost un adevărat calvar. Omul acesta, care niciodată cât a trăit nu făcuse pe nimeni să sufere, care alinase el însuși atâtea suferințe în jurul său, îndura acum niște torturi de neînchipuit... Se sufoca ori de câte ori pune capul jos să doarmă, și i se făcuse un eșafod de perne pe care se răzema într-o rână... și așa se chinuia el zi și noapte în capul oaselor. Netty îi da să mănânce, îl spăla, îi da îngrijirile cele mai intime și mai neplăcute, iar el, care vorbea cu mare greutate, îi lua în tăcere mâinile și i le săruta, în timp ce lacrimile i se prelingeau încet peste obrajii supti de boală.

Când am fost avansat sublocotenent, în iulie 1927, am revenit la Târgu- Jiu după o absență de un an și m-a înspăimântat aspectul acela slăbit de suferință... Ce munte de om lăsasem anul trecut, și ce regăseam acum!... Ședea pe pat, răzemat de grămada lui de perini, și gemea într-una... Când m-a văzut ofițer, s-a bucurat să mă știe cu carieră, cu viitorul asigurat.

„Ți-au dat și... ți-au dat și ție... un os... un os de ros?...”, m-a întrebat el vorbind cu greutate și zâmbindu-mi trist și cu glasul stins... Era mulțumit de gluma lui, și zâmbeam și eu, deși cu greu îmi țineam lacrimile... Ore întregi stăteam pe scaun și priveam în tăcere cum se ducea bradul acesta falnic, care a fost atâția ani mândria județului său...

Cu Stop. Dobrița, anul 1925.

A murit la 13 august 1927, ora 11,10 și a fost înmormântat miercuri, 17. Orașul a înțeles să-l cinstească cum se cuvenea, și în ziua tristei ceremonii, la toate instituțiile se arborase doliu. Lămpile electrice erau aprinse ziua în amiaza mare și cernite cu zăbranic negru. Distincțiile cu care fusese decorat i-au dat dreptul la paradă militară, dar cel mai impresionant omagiu a fost acela al țăranilor. Din toate satele județului veniseră să-i aducă un ultim salut, dar mai ales din Dobrița. Cred că au fost mai multe mii, orașul era alb de țărani. Încă de dimineața, sute de dobriceni se perindau prin fața catafalcului să omagieze pe acela care le fusese mai mult decât un părinte. Trei ore în șir au trecut rând pe rând prin fața mortului, își făceau cruce și sărutau în tăcere mâna aceea care, zeci de ani în șir, răspândise numai bine în jurul ei, și care acuma înghețase pentru totdeauna... lacrimile le alunecau încet peste obrajii tăbăciți, căci simțeau că odată cu „Domnu Doftor” dispărea o lume, o lume care nu avea să mai revie niciodată. Durerea sinceră

a acestor oameni simpli i-a făcut mai multă cinste decât toate discursurile și onorurile militare... Era un omagiu spontan, căci nimeni nu-i adusese cu de-a sila din satele lor... Nu-l mai pot uita pe sârmanul Matei Ban, vecinul nostru de curte, care sta în picioare lângă ușă, rotindu-și stângaci căciula în mâini și neputându-și opri hohotele de plâns.

„...Plâng plaiurile Dobriței pe fiul lor iubit!...”, a strigat cu glasul tăiat de emoție, învățătorul Mitică Pupăză, care a vorbit în numele sătenilor.

„...Țara a pierdut un om, un om integru, un om de o cinste și o capacitate exemplară, ce va fi multă vreme dat ca exemplu în părțile noastre; o fire aleasă, care a încurajat întotdeauna inițiativele frumoase, ori de unde au pornit ele, numai să tindă la binele neamului...”, a spus ministrul G. Tătărescu, trimis la Târgu-Jiu să reprezinte Guvernul la înmormântare.

„...Putea-vom oare uita pe

*Mormântul lui Dimitrie (Tache)
Culcer, Târgu-Jiu.
bust bronz de Alexandru Severin.*

doctorul săracilor, pe apostolul care mergea din casă în casă să ușureze suferințele celor mulți, să le aducă sănătatea?...”, a exclamat doctorul N. Hasnaș, care a vorbit în numele corpului medical.

„...Nu am avut până acum curajul să scriu despre marea mea nenorocire, moartea iubitului meu soț, Dimitrie D. Culcer, după o lungă suferință a inimei lui atât de bune, care ne-a iubit pe toți așa de mult... regretat de toți, atât ca doctor, cât și ca om cinstit și bun...”, notează îndurerată Netty pe marginea acatistierului rămas de la strămoșul Nicolae Otetelișteanu, în care de un veac și mai bine se consemnau toate evenimentele fericite și dureroase ale familiei.

Eu unul, nu am putut niciodată admite că Bon Papa nu mai este... Prea a fost puternică personalitatea acestui bărbat, prea adânci urme a lăsat el în jurul său... Prea a fost iubit de ai săi și de cei de lângă el... Era imposibil de admis ca, odată cu dispariția lui fizică, să presupui că a încetat de a mai fi...

De câte ori nu l-am văzut noaptea în vis!...

DOCTORUL MAX D. CULCER

1882-1969

Iubite tată, trebuie să-ți cer umil iertare dacă firea ta, atât de complexă și de contradictorie, în aparență, m-a pus în imposibilitatea de a te înfățișa urmașilor așa cum ai fost... Dar în fond, cum ai fost tu în realitate?... Doar un lucru am înțeles eu până la urma urmei: că la Scaunul cel de Judecată te vei înfățișa cu fruntea sus și cu un bilanț pozitiv. În amintirile mele, scrise acum treizeci de ani, te-am văzut cu un ochi de copil revoltat, ce se credea tare nedreptățit. Recitindu-le, mi-am dat seama că întinsesem coarda prea mult, că mersesem prea departe...

În vara următoare, am făcut un drum până la Conossa, pardon, până la Dobrița. Acolo, în locul „fiorosului” Max Culcer, am găsit un bătrân blând, glumeț, strivit de greutate și de dușmănia unor oameni cărora el numai bine le făcuse. Din ziua aceea am redevenit prieten, iar la 2 martie 1969, când ne-ai părăsit, am plâns așa cum numai la pierderea copilului meu am mai putut plânge... Pierdusem o ființă dragă, la care, fără a-mi da seama, ținusem mult de tot...

Dr. Max D. Culcer 1882-1969.

Acest clar-obscur dialectic al firii tale îmi îngreunează astăzi și mai mult sarcina de cronicar ce se vrea imparțial, dar tocmai de aceea gândesc că toate aceste contradicții vor reuși să dea, cred, și mai multă personalitate chipului ce voiesc a-ți zugrăvi...

„Dacă ar fi trăit în Evul Mediu, ne-am simți astăzi mandri că ne tragem din Max cel trăznit sau Max cel turbat, dar vezi că el nu a trăit în Evul Mediu”. Această butadă aparține surorii sale, Vera...

Dacă l-ai fi întrebat cine a fost cel mai mare dușman al său, ți-ar fi răspuns, desigur, că ar fi fost un oarecare Nicolae Popescu... Eu unul, sunt însă convins că se numea Max Culcer!...

Era în toamna anului 1882. Recolta fusese bună, tanăra Netty Culcer avea să fie mamă în curând, numai motive de bucurie... și totuși, soțul, tatăl, surorile, erau îngrijorați; medicii prevesteau o naștere grea și se temeau pentru viața mamei... Din fericire, toate s-au desfășurat normal, și în ziua de 26 octombrie – Sfantul Dumitru –, Netty dăruiește soțului ei un băiețuș cu ochii albaștri, sănătos, bine făcut, de-ți era mai mare dragul să-l privești... Bineînțeles că i-au pus numele Dimitrie, nume patronimic în neamul Culceresc... Dar de ce i-au mai zis și Max?... Cat au trăit bătranii, nu mi-a dat prin gând să-i întreb... Tata mi-a spus că citiseră de curând cartea lui Max Nordare, Minciunile Convenționale, și, impresionați de logica de fier a acestui dăramător de norme, și-au botezat copilul și Max, și Max i-a zis toată lumea...

Tradiția din moși-strămoși cere ca a treia noapte, la leagănul copilului, să vină ursitoarele. Nu cred că există ursitoare pe lume, dar în caz că vor fi venit, bănuiesc că dialogul lor se va fi desfășurat cam în modul următor:

„Are să fie frumos, puternic și indemanatic”, va fi spus desigur prima ursitoare.

„Are să fie inteligent, vesel și talentat”, va fi adăugat cea de a doua.

„Are să fie leneș, violent și nesperios”, se pare că a încheiat cea de a treia. „Ce este aia nesperios?”, au întrebat atunci celelalte două într-un glas.

„Va da importanță mică lucrurilor mari și importanță mare lucrurilor mici!”, a răspuns bătrana cu vocea ei tăioasă.

„Da, dar o va face de bună credință, convins că e pe calea binelui, căci va avea un suflet bun și va fi de o cinste exemplară. Niciodată acest bărbat integru nu va cunoaște viclenia, minciuna sau perfidia...”, s-au grăbit celelalte două să tempereze sinistra proorocie a suratei lor.

Gabriel și Max Culcer.

Și cu asta, cred că au dispărut pe fereastră, pierzându-se pe o rază de lună, așa cum vor fi și venit...

Copilul creștea, cum spune basmul, într-o zi cât alții într-un an. Era frumos, deștept, voinic și sănătos, spre bucuria părinților care se prăpădeau după el, dar mai ales a venerabilei Maica Tușa, care-l pierdea din ochi de drag... Toate gusturile i le implineau, și nu mai contenea răsfățându-l... Aici a fost drama!... Ar fi voit el, Tache, să fie mai sever cu copilul, să-l mai ia de urechi... dar puteai să te pui cu bătrana?... Doar Madam Mari, jupaneasa, nu s-a speriat de excesele sentimentale ale venerabilei mătuși, și când merita copilul o lecție, dacă nu intervenea tatăl, intervenea ea...

Intr-o zi, să tot fi avut băiețelul șase ani, îl vede furișându-se întrun tufiș cu o fetiță de vârsta lui... Se apropie în varful picioarelor și îi aude șușotind:

„Pitește-te, pitește-te!...”

Atat i-a trebuit... A alergat la un pom, a rupt o joardă zdravănă, a dat tufișul la o parte și „jart, jart!...” peste poponețul gol: „Na!... Pitește-te!...”, de le-a trecut copiilor cheful să se mai joace de-a Tata și de-a Mama...

Altădată, când implinise băiatul nouă ani, vede într-o zi servitoarea în genunchi, frecând parchetul... Se apropie tiptil pe la spate și deodată îi ridică fustele (chiloți nu se prea obișnuia pe atunci...). În aceeași clipă îi

Max și Lenchen, anul 1886.

răsună în urechi o pereche de palme zdravene, picate ca din senin... Madam Mari îl apucă de umeri și-l duce înaintea tatălui său... „Domnule Doctor, mi-am permis să-i trag copilului două palme... întrebă-l dumneata de ce!...”, și l-a ținut „Domnul Doctor” în biroul lui două ore nemișcat, în poziția de drepti... Pană la adanci bătranețe i-a purtat Max un respect deosebit acestei credincioase jupanese ce făcea aproape figură de membru de familie în casa noastră... Li simțea afecțiunea, dar și severitatea...

Dar să revenim la vremea când nu avea încă decât șase ani... Intr-o zi îl ia mamă-sa la Craiova, la soră-sa Olga

Gigurtu... Acolo zărește pe masă un clopoțel și vrea să sune.

„Nu se poate, micule”, îl oprește tanti Olga; „dacă suni, vine un servitor și te întreabă ce dorești, iar dacă vede că l-ai deranjat degeaba, se supără și altădată nu mai vine...”

Copilul pricepe, se oprește, dar cade pe gânduri și, deodată, străfulgerat de o idee, se duce la clopoțel și sună; peste câteva minute apare bătrana Mama Bălașa, jupaneasa, fostă pe vremuri roabă de casă la străbuna Marița.

– Ce dorește Conașul?

– Să te duci la dulapul lui Tanti, să iei o bomboană din cutie și să mi-o aduci mie aici!...

Nu o deranjase degeaba...

Iată-l ajuns la vârsta școlii... Prindea repede lecțiile, avea o ținere de minte deosebită, dar ce folos, că nu-i prea plăcea să se omoare cu învățatul, și gândul tot la joacă îi fugea... Odată l-a luat mamă-sa Netty la sora ei Zoe Mandrea, de a cărui exigență și severitate toți copiii din familie se temeau... Nici nu a intrat bine băiatul pe ușă, că Tanti Zoe îl și ia la întrebări:

– Cu cine s-a luptat Mihai Viteazul la Călugăreni?... băiețelul stă, se gandește, se gandește...

– Asta am învățat la istorie, răspunde el într-un tarziu, legănându-se de pe un picior pe celălalt.

– Care e capitala Spaniei?... întrebă din nou mătușa.

– Asta am învățat la geografie, răspunde copilul.

– Cat fac cincizeci și șase împărțit la opt?

– Asta am învățat la aritmetică.

Biata Netty făcea fețe-fețe și se înroșise toată.

Școala primară nu a ridicat însă probleme pentru un cap așa de bun ca al lui Max, mai ales că a avut parte de dascăli tot unul și unul, serioși, severi, și admirabili pedagogi... Cine nu a auzit de institutorul Al. Ștefulescu, renumitul istoric, arheolog, slavist, filolog... Copilul îi urmărea prelegerile cu ochii dilatați de curiozitate... Altul a fost Bozianu, cel cu un tic nervos, care tot își mișca capul într-o parte și în alta, frecându-și mereu gatul de guler... Cu Bozianu nu mergea să faci nebunii în clasă... și nici cu Dănțescu cel deșirat și slab – numai pielea și oasele pe el – nu mergea, căci pentru nimica toată te bătea cu linia la palmă de țiței de usturime. Apoi fusese și Alexiu din Craiova, un om bland și foarte bun pedagog. Poemul eroi-comic de dragoste al acestui tânăr profesor făcuse la vremea lui valvă

in toată Oltenia, și merită să facem o paranteză să-l povestim și noi:

Acest Alexiu fusese pe vremuri îndrăgostit nebunește de o jună craioveancă, care și ea îl iubea la fel, dar ce folos, că părinții, și ai fetei și ai băiatului, se împotriveau. Nu era chip să poată fi înduplecați, și pe atunci, vorba părinților era vorbă... Rugămintele, văicărelile, amenințările cu fuga, cu sinuciderea, la nimic nu au servit, și atunci tinerii noștri românțioși s-au hotărât la un gest disperat. Alexiu s-a dus la un prieten de-al său, farmacist, și i-a cerut o otravă tare, tare, din cele mai tari... Indrăgostiții noștri au luat apoi o cameră la Hotelul Brăiloiu din Craiova, s-au incuiat pe dinăuntru și au azvarlit cheia pe fereastră, au deșertat cupa dragostei, au deșertat și cupa de otravă... dar, vezi, că pișicherul de farmacist, în loc de otravă le vanduse o doză masivă de jalopo (un purgativ foarte violent).

Revenim însă la elevul Max Culcer... După absolvirea cursurilor primare, a fost înscris, pe rand, la Pensiunea Arnold, la Pensiunea Stravola și, în final, la Liceul Sfântu Gheorghe din București... Când a intrat în școală, era un băiețaș firav, ce manca adeseori bătaie de la colegi. Atunci și-a construit în curte o pereche de paralele la care lucra zilnic mai multe ore... dimineața lucra la haltere și la inele, a început să ia lecții de box și de scrimă și să practice intens ciclismul și atletismul... În numai câțiva ani a căpătat o putere neobișnuită, depășindu-și toți colegii de școală, și nici unul nu mai îndrăznește să-i caute ceartă. Într-o vară la Dobrița, pe când dormea cu geamul deschis, doi talhari au pătruns pe fereastră pentru jaf, convinși că era camera goală. Max însă a sărit ca un leu din pat, i-a apucat de păr și pe unul și pe celălalt, și i-a ciocnit cap în cap ca pe niște ouă, până ce au căzut amândoi jos lați... Forța sa herculeană era dublată de tot atata curaj și sange rece... Într-o zi, la o vanătoare, vede o viperă în iarbă, o prinde de după ceafă și o leagă cu capul de un băț, ca un bici. În timpul acestei operații, șarpele a reușit totuși să-l muște de deget... Max nu s-a pierdut cu firea și și-a crestat degetul cu briceagul și a supt sangele infectat, a legat strans degetul cu o sfoară ca să întrerupă circulația, și apoi a cauterizat rana cu țigara... Nu a pățit nimica... Avea și o bicicletă, Max, pe care se antrena cu asiduitate... Nu era coastă pe drumurile gorjene pe care să n-o poată urca... Adeseori pornea cu bicicleta prin județ împreună cu bunul său prieten, Numa Carabatescu, un zurliu. Acesta provoca mereu scandaluri, pe care Max, cu pumnul său de fier, era apoi chemat să le aplaneze; de fapt, toate aceste scandaluri le aplană bătrânul doctor cu prestigiul lui, căci reclamațiile curgeau garlă. Urmele lăsate în județ de Max și Numa se mai

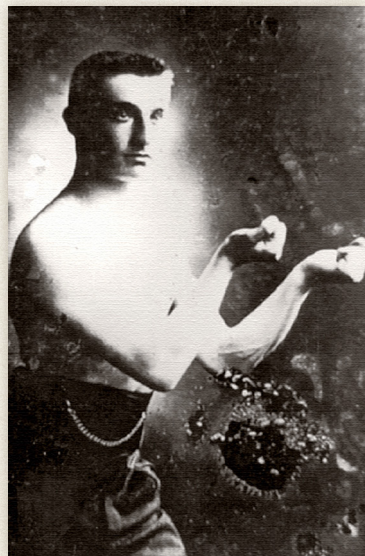
pot vedea și astăzi. Pe zugrăveala din tinda mănăstirii Polovragi, înfățișând Judecata de Apoi, se mai poate încă citi zgariat cu un cui: „MAX CULCER, NUMA CARABATESCU, 1902”. Intr-o toamnă, Max și Numa au plecat la Craiova să dea un examen. Bătrana Maica Tușa era foarte îngrijorată și i-a cerut nepotului să-i telegrafieze imediat rezultatul. Peste câteva zile primește o telegramă: „Reușit cu succes. Eu intai, Numa al doilea.” (De fapt, fusese vorba de un examen de corigență la care nu se prezentaseră decât ei doi).

Era simpatic și hazos băiatul nostru... Dacă n-ar fi fost așa violent (de fapt, foc de paie ca și maică-sa), ar fi fost o grădină de aur, dar când se apuca să urle cu vocea lui de bariton, vibrau geamurile. Intr-o zi, când îl certase tatăl său, nu știu pentru ce abatere, s-a închis în camera lui și a declarat greva foamei. Maică-sa Netty i-a trimis atunci servitoarea sus, cu mâncare. Deodată se aud dinăuntru vociferări puternice, injurături, răcnete „... am spus doar limpede și tare că nu vreau să mănânc... Cum de ați îndrăznit să treceți peste hotărârea mea!...” Și în clipa următoare... zvrurr... castronul cu supă zboară pe fereastră și se sparge de un pietroi din grădină... după castron urmează farfuriile, tacamurile, tava... și la urmă... biata servitoare; noroc că fereastra nu era prea sus!...

Când își ieșea din pepeni, transforma casa în balamuc... Credea ferm în justetea logicii sale și considera de rea-credință pe oricine nu i-ar fi admis argumentele.

Când pleca însă la vanătoare, toată zarva se potolea... Își incingea cartușiera, își punea jambierele de piele, își lua geanta la șold și pușca pe umăr, își fluiera copoiul și pe-aci țî-e drumul!...

Niciodată nu s-a întors cu mâna goală, căci era un țintaș ca nimeni altul (nimerea cartea de vizită pusă pe muchie). De la vale, dintre Groșera și Slatina, venea regulat cu geanta doldora de iepuri, prepelițe și sitari... Vanătoarea la câmp era însă pentru el cinegetică minoră... La munte să-l fi văzut!... Întreg satul îl mobiliza când organiza câte un hurc pe

Max atlet, anul 1899.

Max vânător, anul 1914.

Fantana Plaiului sau Poiana Bordului... Să-l fi văzut cum își pregătea planul împreună cu ceilalți vanători de ai fi zis că e cel puțin un general care montează o bătălie... Și ce mai hecatombă se alegea după terminarea bătăii: grămezi de căprioare, mistreți, ba chiar și urși, de nu puteau doi cai să-i ducă până în sat.

D-apoi când pleca la Tismana după capre negre cu carabina lui cu ochean, trebuia să-l fi văzut cum se cățara pe steiuri de parcă ar fi fost el însuși un căprior...

Da!... marea lui pasiune a fost vanătoarea și-și achiziționase un adevărat arsenal... Avea două panoplii cu arme vechi și moderne, de la pușca cu capse, ce se încărca pe la gură, și până la drilingul hammerless sau Browningul automat cu cinci focuri și cu gatul patului stramb, ca să nu trebuiască să apleci capul când ocheai... ori carabina aceea Mannlicher cu ochean, pentru vanat mare... Toate tipurile de pistoale le găseai în panopliile lui, de la pistolul turc cu maner curb încrustat în sîdef și până la Steyrul automat cu opt focuri... apoi săbii de scrimă, florete, săbii militare... și să nu uităm nici săgețile acelea cu varful otrăvit, aduse de vărul său Sever Pleniceanu din Africa Centrală...

În dulapul lui cel vechi se îngămădeau claie peste grămadă diferite mașini de încărcat cartușe și de frezat gura tubului, linguri de topit plumb și tipare de turnat alice, conuri pentru pulbere, bure, capse, curse pentru vulpi, fiare pentru urși, apoi diverse manuale și reviste de vanătoare: *Le Chasseur Français*, marele catalog *Saint-Étienne*... și multe, multe altele, care mi-au delectat și mie copilăria.

Moștenise simțul muzical al mamei sale, dar el a preferat instrumentele noastre populare, fluierul și cavatul, pe care le putea duce ușor cu sine până sus pe munte, unde a învățat de la ciobani doinele și baladele noastre bătrânești... Fluierul l-a deprins de la Bercea, un bătran

cioban fonf și arierat, cu o barbă ca de țap, dar care te vrăjea cu cantecele lui; cand incepea cate o bătută, se pornea să sară și să joace tinerește, fără a lăsa o clipă fluierul de la gură... Cavalul l-a învățat de la un vecin, Dinu Pupăză, zis Măciucă, fost haiduc in ceata lui Mărunțelu... Dinu ăsta avea și o compoziție proprie: „Doina lui Măciucă”... Studiase și flautul, dar tot bucăți de inspirație romanească de Enescu, Bredicescu și alții, canta el.

Folclorul nostru il pasiona in toate formele lui; muzică, poezii, costume, sculpturi in lemn, arhitectură, porți țărănești, cerdacuri... toate il preocupau... Avea mai multe culegeri cu anecdote, proverbe și zicale populare; a creat el însuși numeroase proverbe și zicale, dar, din nefericire, cele mai multe nu se pot repeta prin saloane; firea lui veselă, caracterul lui glumeț și deschis îi scuză însă multe și ceea ce pentru altul ar fi fost deplasat, obscen, la Max Culcer devenea natural... De la bun inceput cei din jurul lui il iertau și nimeni nu se scandaliza.

Era un bărbat spiritual și găsea intotdeauna o replică spontană și glumeață care se potrivea atat de bine cu situația, incat nici bătranii puritani, nici domnișoarele pudice nu se ofuscau, chiar și dacă le spunea uneori lucrurilor pe nume. Deviza lui era: „Naturalia non sunt turpia”

In 1902 a intrat la Facultatea de Medicină din București... Avea medicina in sange, simțul lui clinic era remarcabil și prindea materia din zbor... păcat totuși că nu se prea grăbea să-și dea examenele... Acolo, la facultate, s-a îndrăgostit de o tanără studentă din Pitești, Marioara Petrescu, o fată săracă, dar cu o educație aleasă, inteligentă, frumoasă și muncitoare... Incepe să-i facă o curte asiduă și cu calitățile sale nu i-a fost greu să-i cucerească inima...

Era in vara lui 1904; Max Culcer își făcea armata și se afla in vacanță la Targu-Jiu. In ziua de 13 iulie a poruncit să-i puie caii la trăsură, și-a luat pușca, cainele și servitoarea să-l ingrijească, și a pornit spre Dobrița.

Ajunși la podul Șușiței, Stan vizitiul, care in ziua aceea se îmbătase criță, nu mai poate mana. Max, furios, il dă jos din trăsură și pune servitoarea să țină hățurile... Dacă n-ar fi avut această idee năstrușnică, dacă s-ar fi suit

el pe capră să maie caii, întreaga lui viață ar fi avut alt curs... In dreptul Barseștilor, trăsura se încrucișează cu un șir de care de fan, caii se sperie și o iau la goană, servitoarea se sperie și ea, scapă hățurile din mană și începe să țipe; Darling, cainele, se sperie și el și sare jos din trăsură, și în săritura lui doboară pușca de lângă Max... Arma, încărcată, se izbește cu cocoșele de scara trăsurii și se descarcă... Un foc i-a trecut prin căciulă, la doi centimetri de cap, și celălalt i-a trecut prin fluierul piciorului, în sensul lungimii. Conștient de gravitatea rănii, Max își strange imediat arterele cu mana, ca să limiteze hemoragia și poruncește să întoarcă grabnic trăsura, dar servitoarea, albă de spaimă, își pierduse cumpătul și țipa cat putea; atunci s-a urcat pe capră un țăran din cei cu carele, a întors caii, și a manat în galop întins până la Targu-Jiu... Când au ajuns în curtea spitalului, Max leșinase... Cu toate îngrijirile date de tatăl său și de doctorul Poenaru, rana a început să se cangreneze și a fost necesară amputarea... În ziua operației, tatăl său Tache n-a putut asista și a umblat toată după-amiaza năuc pe străzi... Max nu a admis sub nici un pretext să i se taie piciorul: „Degeaba mă operați, că eu tot mă omor”... Atunci l-au asigurat că nu-i vor tăia decât marginile gangrenate ale rănii... După operație i-au pus o pernă în locul piciorului lipsă, și când s-a trezit de sub cloroform, spunea: „Ce curios... voi spuneți că mi-ați tăiat trei degete, și eu le simt cum mișcă!” Când l-au desfăcut pentru pansament, și a văzut dezastrul, a început să plângă... Era hotărât să facă un gest disperat, și numai lacrimile tatălui său l-au împiedicat să comită o nebunie... „De dragul Tatii accept să trăiesc acuma, dar nu voi trăi decât atât cât va trăi el... După aceea tot mă omor...” și nu s-a omorat... ba a mai cunoscut încă multe clipe fericite, și a avut o viață lungă, jalonată cu multe realizări pozitive.

Cu acest accident dureros s-a încheiat prima fază din viața lui Max Culcer... S-a grăbit să-i scrie Marioarei, spunând că-i dă cuvântul înapoi, căci nu vrea să o știe nevasta unui schilod. Ea i-a răspuns însă că nu-și calcă cuvântul dat și că e hotărâtă să împartă viața cu el, și la bine și la rău... Când a ieșit din spital își lăsase barbă, și barbă a purtat până la sfârșitul vieții. Aceasta i-a mărit și mai mult asemănarea cu bunicul său Barbu Bălcescu, de la care moștenise atatea calități... dar, din păcate, și atatea defecte. Ca să-l consoleze, părinții l-au trimis să-și continue studiile medicale la Paris...

Inscrierea lui la Facultatea de Medicină era însă condiționată de absolvirea în prealabil a Facultății de Științe, Institutul PSN (Phisque Sciences Naturelles). Tot cam pe atunci sosise la Paris și Marioara Petrescu, în baza unei asigurări contractate de tatăl ei... Cununia s-a celebrat la Capela Romană din Rue Jeans de Beauvais... Curând însă a început să apară în viața lor și contradicțiile, atât de frecvente la cei ce se căsătoresc prea tineri și au studiile neterminate. Dezorientat de nenorocirea suferită, Max era convins că tatăl său îl trimisese la Paris „ca să se consoleze” de accidentul suferit și deci obiectivul principal erau amuzamentele. Simțul lui clinic innăscut, dragostea lui pentru medicină, inteligența lui îl făceau să nu simtă efortul studiului, dar examenele și le neglija...

Bogăția aparentă a Moșiei Dobrița, platforma politică a tatălui său îi creau o viziune deformată în roz a viitorului, în timp ce Marioara, fată săracă, vedea viața în culorile ei reale.

„Ce-mi trebuie mie doctorat, când tata are moșie până în hotarul Neamțului și când eu am de gând să continui cariera politică a Tatii ? Poate numai așa, ca să-mi scrie doctor pe mormant!...” Marioara își trecea un examen după altul, Max nu se prezenta... De aici, un decalaj între situațiile lor școlare, între concepția lor despre viață, despre programele lor... care a dus la nenumărate dispute, tot mai frecvente, ce s-au terminat în final cu un divorț.

Copilul rezultat din această căsătorie, adică eu, Gabriel, am rămas să fiu crescut de bunici, la Targu-Jiu.

În general, acolo la Paris, Max ducea o viață de boem, ilustrată cu cele mai năstrușnice originalități. O pornea pe Boulevard St. Michel, cu o căciulă țurcană și un cojoc de lână în afară, cântând din fluier (de fapt, parizianul e deprins cu originalitățile, și de multă vreme nu mai întoarce capul după trăzniți). Negăsind un apartament pe gustul său, a închiriat o prăvălie, pe care a separat-o apoi prin draperii în compartimente, fiecare cu o destinație bine hotărâtă: sufragerie, birou, dormitor etc...

S-a apucat să frecventeze lumea artiștilor, printre care își făcuse numeroși prieteni, începând cu sculptorul Alexandru Severin, ale cărui opere se disting prin sensibilitate și prin finețe de execuție... L-a adus în repetate rânduri și la Dobrița, unde l-a sculptat în primul rând pe bunicul

meu Tache, al cărui bust impunător, din bronz, veghează astăzi pe mormantul său din cimitirul de la Targu-Jiu... Apoi pe prietenul său bun, Max. Pe Vera, sora mai mică a lui Max, a sculptat-o într-o admirabilă compoziție, „Somnul la 18 ani”, pe care a turnat-o în ghips albastru (lucrarea se păstrează astăzi la Ploiești, la fratele meu Dan) și, în fine, Monumentul Comandantului Armatei I din 1916, Generalul Ion Culcer, ce se înalță falnic în Cimitirul de Onoare (azi, Cimitirul Eroilor, n. coord.) din Targu-Jiu. De la Severin a învățat și Max să modeleze în argilă, și voi vorbi mai departe despre reușitele sale realizări. El l-a prezentat pe Severin Generalului Culcer, care l-a recomandat apoi în diferite cercuri și familii din București.

Și cu Brancuși s-a împrietenit Max mai târziu, și l-a adus de mai multe ori la Dobrița... Deși nu era un adept al ermetismului în artă, și nici al stilizării excesive, fără a-și da seama, el s-a simțit totuși impresionat de puterea creațiilor Titanului de la Hobița... Și unul și celălalt erau pătrunși de acel spirit mioritic al artei noastre țărănești, și numai asupra limbajului de exprimare nu au putut niciodată cădea de acord...

O prietenie trainică, tot din anii aceia de la Paris, a fost pictorul

*Alexandru Severin sculptor, pictor.
1881-1956.*

*Sava Albescu, pictor 1883-1957.
Autoportret.*

Sava Albescu, un ardelean molcom, cu umerii lați și vorba groasă. Albescu era un pastelist fin, și in casele noastre găsești astăzi multe din realizările lui... L-a ajutat atunci să-și monteze o expoziție care avea să se bucure de o critică elogioasă... Prietenia lor a durat până la finele vieții.

Tot la Paris s-a imprietenit el cu George Enescu, pe care se ducea des să-l vadă și-i canta ore intregi la fluier sau la caval doinele, sarbele și baladele noastre gorjenești... Aceste cantece sună cu totul altfel cand le ascuți la trei mii de kilometri de Patrie, mai ales pentru urechea de artist a genialului nostru maestru și sunt convins, deși nu am dovezi, că săltăreata arie „La Moară” din Rapsodia I, arie specific gorjenească și pe care Max Culcer o canta la fluier cu un brio inegalabil, i-a fost inspirată de acesta... Un argument ar fi și faptul că in partitură ea este atacată de flaute și de piculine, care sugerează timbrul fluierului.

Rămas fără nevestă, Max incepe să-și dea seama că tot viața de familie este mai bună... Plictisit de viața de boem, se hotărăște să-și treacă examenele restante, să termine cat mai repede, să revină în țară și să se căsătorească, ba, in paralel, mai urmează și Institutul Bacteriologic Pasteur; promise o bursă de studii de la Biserica Sfântul Ilie din Craiova, își cumpărase un microscop și intenționa ca după terminare să deschidă și un laborator.

Era aproape pe terminate cu facultatea, cand in 1914 incepe războiul și studenții străini sunt invitați să părăsească Franța. Revenit in țară, a lucrat ca practicant la Spitalul Filantropia din Craiova, unde a activat până in 1916 cand a intrat și Romania in război. Max Culcer a cerut să fie și el chemat sub arme, dar cererea i s-a respins din cauza infirmității. El nu s-a lăsat; a intervenit pe la Marele Stat Major prin Generalul Culcer și a fost mobilizat cu gradul de chirurg ajutor la Spitalul Județean din Targu-Jiu... După infrangerea din octombrie, spitalul său a fost evacuat pe rand la Craiova, Brăila, Galați, Iași, Roman, și până la urmă la Hălăucești, aproape de Mirceștii lui Vasile Alecsandri. Comportamentul lui in tot acest timp a fost mai presus de orice elogii!... Cate 12 și 14 ore pe zi nu se mișca dintre răniiții săi, operand cu o mână sigură o intervenție după alta, tot optimist, tot vesel, ridicand moralul răniiților și colaboratorilor săi, certandu-i cu asprime cand greșeau, dar mangaindu-i cu blandete atunci cand sufereau... Glumele sale, adesea deșucheate, au fost insă intotdeauna tonice și oportune... Avea un fel al lui propriu de a reda buna dispoziție celor oprimați, de a le aduce curajul in inimi și zambetul pe buze: „Hei mă!... Nu mai plange!...”, il

mangaia el pe un soldat căruia îi amputase piciorul... „Tu ți-ai dat piciorul pentru Patrie, nu ca mine, care l-am pierdut dintr-o prostie!...” și pentru ca fraza lui să nu sune prea declamatoriu, urma imediat o glumă din acelea tipic Max Culcer: „...Hai, lasă, că e bine și așa... Să te ferească Dumnezeu de bătaia orbului și de f... șchiopului!...” Fruntea eroului se descrețea și începea să radă... S-a îmbolnăvit pe rand de tifos exantematic, febră tifoidă și febră recurentă, și numai natura lui robustă i-a permis să scape de fiecare dată...

În 1918 s-a reintors din Moldova cu gradul de locotenent, decorat cu Meritul Sanitar clasa I, Virtutea Militară și alte două medalii, recăsătorit cu Tanți Dumitriu din Brăila și cu un băiețaș de trei luni, Dan (printre originalitățile sale este și faptul că a voiajat cu copilul într-o paporniță). Ca trofeu de război ducea o cutie de tablă plină cu schije și gloanțele extrase din diferite răni: printre acestea avea și două monede de argint, strambate și găurite de glonțul care-i găurise portmoneul. Rănitul era un evreu, comerciant, și banii aceștia îi salvaseră viața. „Mă, numai unuia ca tine putea să-i dea în gând să-și ascundă banii în corp!...”, radea el.

Acolo, în Moldova, ar fi putut ușor să-și ia diploma de medic la Facultatea de Medicină de la Iași... Era vorba numai de trei examene restante de la Paris, și acum, în plin război, aceste examene de diferență ar fi fost o simplă formalitate, dar el o ținea morțiș că „Am început facultatea la Paris, și la Paris vreau să o termin... nu mă fac eu din cal, măgar...” Chiar și după război, ar fi putut ușor să-și treacă examenele de diferență la București, dar el o ținea înainte cu calul și cu măgarul, și abia în 1923 a reușit să obțină valută și să plece în Franța, dar acolo s-a îmbolnăvit de reumatism, și numai în 1925, la 42 de ani trecuți, a putut veni în țară cu diploma de medic în buzunar...

Dar să revenim în 1918... Un prieten foarte bogat, Dan Șomănescu, l-a angajat cu 15.000 de lei pe lună, ca medic al lui particular, firea independentă a lui Max nu s-a putut însă împăca prea multă vreme cu lucrul la stăpan, și după numai o lună a rupt învoiala, preferând un post de medic de plasă la Brădiceni, cu mai puțin de o treime.

În 1921 a mai avut o fetiță, pe Adina, și în anul următor, i-a murit soția... Spre deosebire de Marioara, această femeie avusese o puternică influență asupra lui, și Max nu ieșea niciodată din cuvântul ei; îi găsisese „cheia”... Max muncea tot mai serios, încetase cu originalitățile, citea și se instruia, își menaja relații în societate... Dacă ar fi trăit tanti, ursitoarele s-ar

fi făcut desigur de minciună până la urmă... Copiii i-a luat să-i crească o soră de-a lui Tanți, Fani Dumitriu din Brăila (Tanti Fani).

Înainte de a pleca la Paris pentru terminarea studiilor, s-a întâlnit cu Părintele Ianuarie, starețul Mănăstirii Tismana, un afemeiat și un fanfaron, care a început să-i povestească despre toate aventurile și escapadele sale de la Paris... Din primele cuvinte, Max a priceput că Popa nu fusese niciodată în Franța, și că se lăuda.

– Și zici, Părinte, că ai fost la Paris?...

– Păi vezi bine că am fost!

– Atunci spune-mi, ce monumente ai văzut Sfinția Ta pe acolo?...

Popa cade pe gânduri, și după o pauză lungă, răspunde:

– Turnul Eiffel.

Max nu spune nimic, dar în ajunul plecării, cumpără o carte poștală ilustrată cu Mănăstirea Tismana. Ajuns la Paris, o timbrează cu mărci poștale franceze, și o trimite popii în Gorj:

„Iată un monument pe care sunt absolut sigur că l-ai vizitat!...”

Acolo și-a văzut cu sarg de examene, dar o puternică criză de reumatism articular l-a silit să intrerupă încă un an și să se trateze la băile Bourbon l'Archambault... De acolo i-a trimis mamei sale un toc de scris, pe care aceasta l-a păstrat până în 1944, când a murit. De la Paris, Max era să revină căsătorit pentru a treia oară... Îi scrisese lui Netty în țară și-i descrisese toate calitățile Suzanei, care „avea atata suflet...”. Mamă-sa i-a răspuns într-o scrisoare categorică că atata timp cât va trăi ea, spălătoreasa nu va călca în casă... Max a rămas consternat... De unde știe ea?... cine o informase?... De fapt nu s-a știut niciodată cine îi trimisese din Paris această anonimă scrisă în românește, în care îi arătase că faimoasa Suzana era o femeie vulgară și incultă, fostă spălătoreasă pe Bateau-Lavoir, care visase, nici mai mult nici mai puțin, că va ajunge mare moșiereasă, undeva în Europa de Sud-Est... Văzându-se descoperită, Suzana s-a retras singură și Max era furios.

Teza lui de doctor se intitula „Le traitement de certains lupus par l'incision large au bistouri” (Tratamentul anumitor forme de TBC facial, prin incizia largă cu bisturiul) și, în sfârșit, în vara lui 1925, „tanărul” doctor Max Culcer revine definitiv în țară... Cei care-i cunoscuseră capacitatea profesională încă din timpul războiului, i-au făcut rost de un post foarte bun în București, dar el a refuzat categoric: „Ce să caut eu la București?... Ce să vanez eu acolo?... Dropii pe Bărăgan ca Odobescu?... Mie-mi trebuie vanat

de munte: cerbi și urși și căprioare... Am să răman medic la Dobrița!...” Nici Targu-Jiul nu-i suradea: „Cum vrei să-mi fac clientelă într-un oraș în care am numai prieteni?... Dragă Max, Frate Max, Amice Max... Cum să le pot lua banii? și dacă e vorba să nu le iau bani, de ce orașenii din Targu-Jiu și nu sătenii din Dobrița, care chiar știu că nu au bani, și au mult mai puține acolo, într-un sătuc de munte, să poată primi un ajutor medical!...” Uneori, sătenii încercau să se achite față de doctorul lor, dar cum?...

1. Un om a venit odată la el pentru niște injecții care trebuiau făcute din oră în oră; în timpul dintre injecții sta lungit pe un divan... opt ore a durat acest tratament... La plecare, țăranul a vrut să-i lase o legătură cu... șase pere; bineînțeles că doctorul nostru l-a trimis la plimbare.

2. Altădată, unul i-a adus niște ouă... Era în vremea mării foamete din 1952 și i se suprimase și pensia... Doctorul, hotărât să le ia de data aceasta, le ia, le sună la ureche... toate se clătinau. „Vai, iertați-mă, domnule doctor, vă aduc maine altele bune!” A doua zi aduce niște ouă care nu se mai clătinau... Erau aceleași ca în ajun, dar le pusese la răscopt.

3. Odată a venit un țăran cu un băiețuș de șase ani care-și băgase un bob de fasole pe nas... Bobul urcase pe sinusuri în sus, se umflase și nu mai putea fi scos. Tata vrea să-l interneze la spital la secția ORL, dar țăranul începe să facă gălăgie... „Pentru asta am venit la dumneata, ca să mă trimiți la spital?... ce fel de doctor ești?”...

Tata nu se supără, își consultă tratatele de oto-rino-laringologie, și-și forjează pe nicovală un instrument special dintr-un cui, îl ciocănește, îi rotunjește muchiile cu pila, muncă, nu glumă!... Îi face apoi o spălătură cu irigatorul pe o nară ca să coboare bobul pe nara cealaltă și, în fine, după vreo două ore de caznă, bobul a putut fi extras.

Țăranul începe să se scobească la chimir:

– Na doi lei!...

– Ieși afară măgarule!... Ți-am cerut eu vreun ban?... Cat iei tu pe-o zi de sapă?... Atata face un doctor în ochii tăi?... Numai doi lei?...

Și totuși, doctorul nostru de la Sorbona, absolvent al Facultății de Științe Naturale și al Institutului Bacteriologic Pasteur din Paris, care la Iași și la București declarase că nu se face din cal măgar, a optat pentru mediul rural; și-a reluat în primire vechiul post de medic de plasă la Brădiceni, reușind cu timpul să obțină transferarea sediului circumscripției medicale la Dobrița, și oferindu-și propria lui locuință ca local pentru dispensarul medical... Avea o căsuță cu două camere și un pridvor... într-o cameră

dormea el, in alta consulta și ingrijea bolnavii, iar pridvorul servea drept sală de așteptare...

Omul acesta, inzebrat cu un simț clinic excepțional, care nu s-a înșelat niciodată la punerea unui diagnostic (“Doctorul ăsta vede prin tine, mă!...”, spuneau țărani), chirurgul acesta așa dibaci, cu mana sigură și tușeul fin, a preferat să renunțe la viața citadină de dragul plaiurilor dobricene, să-și sacrifice o carieră ce s-ar fi anunțat strălucitoare, de dragul vanătorii... Cum termina cu bolnavii lui, își lua pușca din cui, își fluera copoiul, și pe aci țî-e drumul!...

Intr-o zi il intalnesc in Gara de Nord cu un pointer alb de lesă.

– Ce e cu cainele ăsta?... Cum il cheamă?...

– Il cheamă Pic; l-am luat de la Anton Vimeru cu 5000 de lei (leafa tatii era 7000 pe lună).

– Cum?... 5000 de lei pentru o javră de caine!...

– Nu vorbi așa... Ce te pricepi tu la caini?... Știi tu ce rasă este?...

Uite-l cum ține coada drept!... Uitete la pieptul lui cel lat !... privește-i botul ascuțit, ochii mari și atenți, urechile drepte!... Chiar a doua zi mi-a oferit cineva 10.000 pe el, dar am refuzat să-l dau!...

– Cum?... Ai avut ocazia să-l dai cu 10.000 și nu l-ai dat?... (Evident, sunt un materialist vulgar și nu mă pricep la caini...)

Intr-o zi de Sfanta Mărie, hram mare la Tismana, Max venise cu Pic dus in lesă. Deodată ii taie calea un ăla din „Gărzile Naționale” ale lui Iuliu Maniu, beat mort, și care-i caută ceartă... Nici una, nici două, pac! cu bastonul in caine.

– Lasă domnule cainele in pace!... Ce țî-a făcut?...

Omul dă a doua oară, și tata incepe să vocifereze așa cum știa el... Incurajat de infirmitatea tatii, bețivul se repede să-i dea cu bastonul in cap... Tata prinde bastonul in mană și-l frange ca pe o trestie... Bețivul se repede cu pumnii; tata ii dă o directă la stomac și omul cade jos... Abia acum incepe partea amuzantă... Tata se apleacă peste el și-l ridică de manșeta pantalonilor... Cu stanga il ținea de fund și cu dreapta il bătea la fund cu ciotul de baston pe care il rupsesese... Ca pe un sac de prune l-a bătut până l-a lăsat aproape mort... Asta am povestit-o ca să ne putem face o idee despre forța lui herculeană... și să nu uităm greutatea cu care își ținea echilibrul, pe piciorul lui artificial!...

Se ocupa tot mai mult de gospodărie... vorbesc despre curtea lui, căci camera ii era un adevărat bazar... Tot ce nu-ți poți inchipui găseai in

ea... Pereții erau acoperiți cu tablouri semnate de artiști cu renume, care alternau cu mazgălituri decupate din reviste... Polițele erau încărcate cu fel de fel de lucruri de bun-gust și de prost-gust... Aici vedeai un bici făcut dintr-o vană de bou, acolo un cloisonne chinezesc... mai departe, o cruce cioplită cu briceagul din lemn, ale cărei părți fuseseră asamblate de un călugăr în interiorul unei sticle de vin cu ajutorul unor pense băgate prin gatul sticlei (avea și popa un hobby) și alături, un bronz egiptean antic... Pe masă, o frazelă mare, rumenă... dar nu, nu era frazelă, ci o bucată de stalactită adusă din peșterile Dobriței și care imita perfect painea albă.

„Ia dă-mi, mă, painea aia de acolo!...” Tu te duceai să o aduci, și cum o ridicai, îți venea să o scapi jos... Nu te-ai fi așteptat să fie așa de grea... Alături, irigatorul, diverse sticlucțe cu medicamente, instrumente chirurgicale, apoi diverse articole de vanătoare, stativul cu eprubete cu preparate pentru analiză, cărți prăfuite, reviste, butoane de manșetă, gulere de cămăși curate și murdare, o descuietoare sistematică pentru cutii de conserve, o gheată, un ochean, o cursă de șoareci, un fildeș sculptat, un borcan de șerbet întărit... și altele, și altele, și altele... Să nu uităm nici oala de noapte pe care o ținea pe birou, pentru că nu se putea apleca din cauza piciorului (toate au o logică în lumea asta) și e de mirare cu câtă ușurință reușea el să se descurce în tot talciocul ăsta... Într-o secundă își găsea obiectul dorit sau textul căutat într-o carte, căci pe toate le citise... Dacă ai fi încercat să faci ordine în camera lui, l-ai fi nenorocit... Dar ar fi îndrăznit cineva?... În curtea lui, în schimb, toate își aveau rostul lor și trecea din perfecțiune în perfecțiune... Își făcuse un coteț din scanduri pentru găini, dar orice făcea, pătrundeau și cainii în el și mâncau ouăle... A făcut un pod la coteț unde a așezat cuibarele, dar cainii săreau și ajungeau și aci în pod... Atunci a formulat problema în termeni preciși:

„Cum să putem crea o cale de acces la cuibar, pe care să o poată folosi numai găinile, nu și cainii?”...

A stat, a gândit, a găsit. Dintr-o scandură a construit o basculă cu o contragreutate precis calculată, astfel, dacă s-ar fi urcat o găină pe ea, ar fi ajuns până sus în podul cotețului, fără ca bascula să miște... Când urca însă un caine, bascula se dădea peste cap și potaia cădea jos... Și-a făcut întâi planul pe hartie și apoi a muncit o zi întragă până ce „inovația” i-a fost gata, iar pe seară i-a făcut probele de omologare și recepție... A invitat mai mulți vecini la o țuică și a pus boabe de porumb în pod să urce păsările, dar acestea refuzau să-și dea concursul la experiment... A prins apoi vreo

două-trei găini și le-a pus sus in pod... acestea le-au chemat și pe celelalte... Bascula n-a mișcat... partea intai a experimentului reușise... Cu partea a doua a fost mai ușor... A pus o bucată de carne sus in pod și și-a trimis pe rand copoii după ea ... toți opt au făcut tumba... Cred că nici Arhimede, cand și-a descoperit celebrul său principiu, nu a fost mai fericit... Realizarea a fost apoi inaugurată cu țuică și carne friptă... Asemenea succese tehnice se serbează, nu?... Nu știu cate săptămâni a funcționat „dispozitivul Max Culcer”, dar știu că in anul următor nu l-am mai găsit la Dobrița.

Ingeniozitatea lui se manifesta prin cele mai năstrușnice găselnițe... Intr-o vară, au dezgropat cainii din sat un copil nou-născut dintr-o grămadă de gunoi... Max ii face autopsia... era evident, copilul murise strangulat... Toate încercările șefului postului de jandarmi rămăseseră zadarnice... Nu se poate da de urma mamei ucigașe, și pace... Doctorul nostru ii spune a doua zi să adune toate fetele mari din sat, dar atențiune!... nici una să nu lipsească!... Să vină și moașa comunală... In ziua următoare, peste o sută de fete se aliniau tremurand in fața dispensarului.

„Să scoată fiecare țata dreaptă!...”

„Coană-moașă, mulge-le pe rand!...”

Doctorul urmărea atent operația... Deodată tresare...

„Insistă, Coană Moașă!... Așa!... Așa!... Mama ta de criminală... Cum se face că ai lapte?... Jandarm, ia-o in primire!...”

Cinstea lui Max Culcer era proverbială... Pentru nimic in lume nu ar fi mințit sau nu ar fi înșelat pe cineva... Avea oroare de orice manevră incorectă, orișunde s-ar fi produs; intr-o scrisoare, imi povestea:

„O cloță a murit cand terminase să scoată pui și altă găină, ce căzuse cloță de două zile pe același cuiabar, i-a luat puii și a plecat cu ei, ca și cand ar fi clocit trei săptămâni pe acele ouă din care au ieșit puii...”

Atat era de ancorat la Max Culcer simțul echității, incat nici in lumea „cloțelor” nu tolera nedreptatea... Despre oameni, nu mai vorbesc... Pe toți cei din jurul lui ii bănuia: servitori, prieteni, copii, frați, rude; toți erau, prin definiție, talhari, lipsiți de scrupule... Odată a trebuit să lipsească cateva zile din Dobrița... A pus de a făcut două mămăligi respectabile și a chemat apoi tot personalul din curte: „Eu o să plec pentru trei zile din Dobrița... Vedeți aceste două mămăligi?... Asta de aici e ca să mancați voi... aia de acolo e pentru caini... E pentru caini, mă... Ați înțeles?... Nu e pentru voi!... și ca să vă iasă gandul ăsta din cap... uite, na!...” și, nici una, nici două, urinează pe mămăligă, stropind-o copios de la o margine la alta...” Acuma știu că o să

vă treacă cheful să vă mai dați la mămăliga cainilor!...” Poate că „logic” avea dreptate... Cinstea dobriceanului poate fi discutată... de acord!... dar vezi că tatăl său, venerabilul doctor, sunt convins că niciodată nu ar fi recurs la asemenea procedee... poate că sătenii și servitorii puseseră și ei mana pe vremuri pe cate vreun obiect nepăzit, dar bătranul închisese intotdeauna ochii și nu sărăcise pentru asta... Cel mult dacă, printr-un suras fin, îți da să înțelegi că a observat manevra, că pe el nu-l poți păcăli, dar că nu face el caz din atata lucru... Așa se și explică de ce, pentru dobriceni, bătranul doctor a fost intotdeauna „Domnu”, iar cel tanăr, „Domnu Max”. A dus-o într-un proces continuu: încălcări de pământ, mutări de mejdină, furt de lemne din pădure, vite scăpate in faneța lui... „Din moment ce eu nu fur de la alții, nu admit nici ca alții să fure de la mine!...” (din nou „logica”, afurisita aia de logică!...); ori procese insemnă „dușmani”, dușmani care, într-o zi, aveau să-i facă foarte mult rău... Iși pusese zăbrele groase la ferestre și druguri groase de fier la uși... își făcuse o dangă Max, cu care marcase tot ce-i aparținea: mobilă, butoaie, obiecte... până și cușca cainelui fusese marcată Max, ceea ce a dat naștere la comentarii destul de neplăcute.

In schimb, cand punea cineva la indoială corectitudinea lui, se făcea foc. Odată l-a acuzat un vecin că gaștele sale ar fi pătruns in ograda acestuia și i-ar fi mancat porumbul... Max s-a infuriat pe loc, a pus să se taie toate gaștele și să le desfacă gușa; la nici una nu a găsit boabe și era fericit... Ce să se gandească la paguba suferită?...

In curand și-a ridicat o casă proprie cu etaj și 12 camere de locuit, situată pe o movilă pe Dealul Dobriței, in afară de vatra satului, de o bătea vantul din patru părți... Planul casei il desenase chiar el... Distribuția, fațadele, cerdacurile, stalpii sculptați in lemn, pălimarele traforate, acoperișul de prăștilă, toate denotau un admirabil simț al echilibrului și o profundă cunoaștere a spiritului mioritic, a specificului gorjenesc... Din păcate, construcția s-a ridicat cu mană de lucru necalificată, din sat, și ce e mai grav, s-au furat numeroase cărămizi, in zidărie introducandu-se din loc in loc nu cărămăzi, ci șomoioage de paie frământate in argilă... Astăzi, casa se degradează de pe o zi pe alta și-mi pare nespus de rău... Nu știu cat va mai dura...

Marea lui pasiune era acuma modelarea in argilă, pe care o învățase de la prietenul său Severin. După ce l-a sculptat pe fratele meu Dan, pe mine, pe prietenii săi, doctorul Cristian Botez, D-na Irina Săvoiu și pe un inginer al cărui nume imi scapă, s-a ocupat de capete de expresie din sat...

Sunt remarcabile bustul fostului haiduc, bătranul Dinu Pupăză zis Măciucă, cu sprancenele sale groase, mustața grea, privirea obosită dar tot hotărâtă încă, și cu cute adanci pe frunte... Este așa de viu că te aștepți parcă să-l auzi vorbind... apoi bătrana Ilinca Săvuleasca, zisă Dăițoaia, cunoscută in toate satele din jur pentru sufletul cu care știa să zică doinele, cantecele și bocetele de pe plaiurile noastre dobricene... O simți cum, in timp ce se odihnește, se și gandește la cantecul ce va urma... Era o babă complet știrbă, cu multe, multe zbarcitudini la coada ochiului ei razător și la colțul gurii... Anii bătraneții apasă greu asupra umerilor ei istoviți, dar de cantat, parcă tot ar mai canta... Ai impresia că olțițele și raurile cusute măiestrit pe cămașa ei de canepă aspră, că valurile canepii de borangic sunt reale...

Altă figură vie in expresivitatea ei a fost țiganul, pe jumătate idiot, Andrei Stricăfier, care te urmărea obsedant cu privirea lui servilă și șireată... O fi fost el idiot Andrei, dar prost nu era deloc... Din păcate, astăzi, această minunată lucrare s-a distrus și nu ne-a mai rămas decat o fotografie.

Alt hobby al lui Max Culcer a fost colecționarea. Stransese numeroase obiecte de artă, tablouri, toiege și furci artistic sculptate in lemn, icoane de la diverse biserici sătești dăramate (din păcate, toate foarte degradate). Pe dealul Gugului ridicase o enormă troiță și o uriașă cumpănă de fântână, amandouă cu lemnul meșteșugit sculptat. Din păcate, nici una, nici alta, nu mai există astăzi... Casa lui era plină de trofee de vanătoare: Un cap de urs și un cap de cerb împăiate cu mare grijă... coarne de cerb, coarne de căprior, colți de mistreț, blăni de urs... De toate colecționa Max Culcer... Iși făcuse un caiet voluminos cu producții folcloristice dobricene: anecdote, proverbe, zicale populare, strigături, poezii... din păcate, majoritatea nu se pot debita prin saloane, dar pe camp, in sanul naturii, simți că sunt de acolo (Naturalia non sunt turpia).

Avea 60 de ani cand s-a cununat a treia oară, cu o fată de țărani săraci din Dobrița, Anița Papa, cu patruzeci de ani mai tanără ca el. Anița i-a născut pe rand trei copii: Ana, Nelu și Petrică, care-i seamănă leit. Ana, Nelu și Petrică S-au jucat cu o pisică... obișnuia Tata să cante vesel. Era foarte mandru de „semiduzina” lui de urmași. „Știu că am lucrat pentru Patrie!...” ii plăcea lui să se umfle in pene.

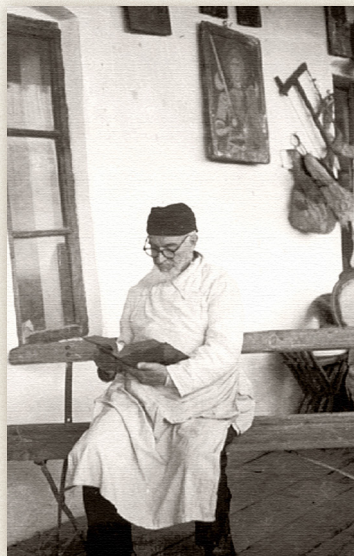

*Casa Dr. Max Culcer.
Anița, Max, Petrică, Nelu, Ana.
Dobrița, anul 1953.*

Cu pensioara lui de medic și cu cele opt hectare de fanețe, pomi și vie ce-i reveniseră din rămășițele moștenirii pămantești, ar fi putut omul, de bine de rău, să-și ducă bătrânețile, mai ales că țineau pe lângă casă o vacă cu lapte, Bobocica, ingrășau un porc pentru Crăciun și hrăneau numeroase găini ouătoare cu porumbul pus pe joampa din fața casei, dar, vezi, dușmanii ce și-i făcuse pe vremuri cu procesele nu dormeau... Schimbarea de regim li s-a părut un prilej binevenit ca să-l denunțe ca „dușman de clasă”... Marea majoritate a sătenilor, pe care ii îngrijise la boală atat de dezinteresat și cu atata dăruire de sine, ii nutrea, in schimb, o vie simpatie... Nu avea dușmani

mulți, dar erau răi și cel mai cainos dintre toi era un oarecare Nicolae Popescu, care, hotărât încă din tinerețe să cotopească Dealul Dobriței, îi oferise pe vremuri bani Tatii să-și construiască casa în altă parte. Acest Nicolae, care avusese 26 de procese cu Ferma de Stat, și scăpase de fiecare dată cu martori mincinoși, se simțea foarte jenat de faptul că din cerdacul tatei se puteau vedea toate manevrele de jefuire a terenurilor Fermei... În urma denunțurilor și a „influențelor” ce avea la Raion, Doctorul Culcer se trezește într-o zi revizuit, și din proprietar mijlociu, reclasat chiabur, pensia îi se anulează, pământul îi se ia și este forțat să primească în schimb trei loturi diferite, răspândite în trei comune situate la zeci de kilometri una de alta, cu obligația de a le munci și a contracta recolta cu Statul, de a suporta niște impozite și cote strivitoare... Degeaba vrea el să refuze pământul, să arate că nu e agricultor, ci medic, că e infirm și varstnic și nu-l poate munci... „Făceți-vă datoria de proprietar”, suna implacabil răspunsul Raionului... Toate reclamațiile sale se infundă la Raion și rămân nerezolvate... Îi scrie Doctorului Petru Groza, Președintele Prezidiului Republicii, cu care fusese pe vremuri prieten pe când își făceau amândoi studiile la Paris (într-o seară la restaurant, neavând cu ce plăti, își lăseseră ceasurile amanet). Scrisoarea este citită cu multă bunăvoință, dar problema este trimisă în jos spre cercetare și de la Raion vin referințe din cele mai proaste.

Eu am priceput atunci că acolo, la Raion, exista o membrană etanșă ce nu se putea străpunge nici de jos în sus, nici de sus în jos; Raionul trebuia deci scurt-circuitat... Am cerut atunci o audiență la Preșidenția Consiliului de Miniștri, solicitând o anchetă direct pe teren. M-am oferit să suport toate costurile anchetei, angajându-mă să primesc orice sancțiune în cazul în care reclamația mea se va dovedi nefondată. Pe teren a venit o comisie de la București care a constatat starea de mizerie cumplită în care trăia tatăl meu, hrănindu-se cu familia din fierturi de buruieni culese de pe lângă casă, și cu copiii care începuseră să tuberculizeze și soția care prezenta simptome de pelagră... A constatat regimul

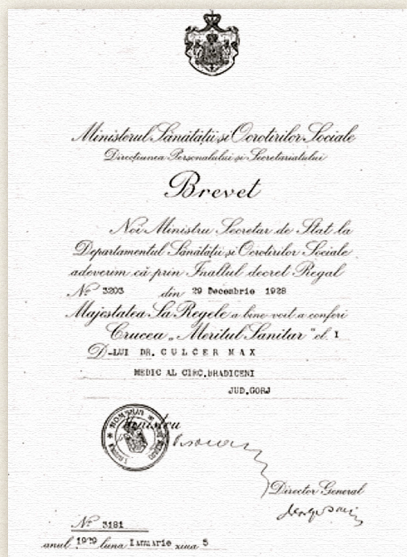
Max, Dobrița, anul 1957.

fiscal excesiv la care era supus, cu sechestru pus aproape pe toate lucrurile din casă și, în fine, a constatat mizeriile și persecuțiile la care era supus de către anumiți funcționari, toți montați de un singur om din Dobrița, companie ce îl costase, desigur, multe damigene de țuică... Astfel, i se refuzaseră iarna lemnele de foc, vaca i s-a furat noaptea din staul și dusă în oborul fermei de stat, iar el, dat în judecată pentru niște pretinse stricăciuni... Comisia a cerut să vadă aceste stricăciuni pe teren, și nimeni nu i le-a putut arăta... Zeci și zeci de țărani au dat declarații favorabile pentru „doftorul” lor, care, în starea de mizerie în care se găsea, și fără a fi obligat, le dădea peste 1000 de consultații medicale pe an, și asta întotdeauna absolut pe gratis. Numai trei declarații au fost împotriva lui, și spiritul lor vădit dușmănos era evident, așa că nu au putut convinge pe nimeni.

Pe baza referatului Comisiei, Doctorul Culcer a fost reabilitat; i s-a anulat poziția de chiabur, i s-au radiat impozitele datorate pe nedrept, i s-a acordat un ajutor în bani și i s-a aprobat o pensie de merit, motivată de miile de consultații benevole și gratuite acordate țăranilor, de comportamentul lui în timpul războiului din 1916-1918 și ca descendent al lui Nicolae Bălcescu.

Din ziua aceea nu l-a mai supărat nimeni până la sfârșitul vieții...

La ușa lui continuau să se inghesuie, ca pe vremuri, zeci de bolnavi cărora continua să le dea îngrijiri medicale, benevol și gratuit... Citea foarte mult și se ținea la curent cu ce apărea nou în domeniul medicinei și în același timp în științele, în general. Cânta zilnic la flaut, întreținându-și viteza instrumentală și întârziind o scleroză timpurie a țesuturilor pulmonare. Trecuse de 85 de ani, dar nu i-ai fi dat mai mult de 65... Primăvara, când începea să cante cucii în pădurea Copăcelu din apropiere, el se apuca să le imite cântecul la flaut... păsările veneau în zbor și se așezau pe pomii din fața casei, și începea un lung dialog între oaspeții pădurii și bătrânul artist... L-a sculptat în argilă pe fratele

Brevetul de decorare al Dlui Dr. Max Culcer cu Crucea „Meritul Sanitar” cl. I (anul 1928).

meu, Nelu... Asemănarea era frapantă, dar din lipsă de ipsos, bustul nu a putut fi terminat și s-a distrus.

Compunea și versuri in stil popular... avea cu ce-și umple programul bătrânul nostru patriarh!...

Era in vara lui 1968 și mă aflam in concediu la Dobrița... Intr-o dimineată, la ora 7, intră Tata la mine in cameră: „Scoal’-mă de ascultă cucul!...”

Eu mă scol bombănind că-mi stricase bunătate de dimineța și tata își dă seama... „Te rog să mă ierți că te-am deranjat... ai dreptate, tu o să mai auzi cucul și in anii următori, dar eu unul nu știu dacă, la varsta mea, am să-l mai apuc pe cel de la anul...”

Era îndrăgostit fanatic de natură și de dragul ei renunțase la un trai comod și la o carieră promițătoare...

...In 1952, in timp ce era persecutat, i-am scris o scrisoare in care-l sfătuiam să abandoneze Dobrița, și mă angajam să-i găesc un post de medic in Ardeal, un post sigur și lipsit de supărările ce le avea acolo... Tata nu mi-a mai scris un an de zile... Ce bine a făcut că nu m-a ascultat!... Chiar dacă nu ar fi făcut nimica in viață pentru Dobrița și pentru dobriceni, dragostea și fidelitatea arătată acestor plaiuri minunate ar fi fost de ajuns ca să-i eternizeze memoria in „Siliștea Dobrei!”... In februarie 1969, s-a îmbolnăvit de gripă... la 86 de ani, asta e lucru grav... a avut totuși impresia că scăpase și de data aceasta:

„Eu am fost foarte rău bolnav”, scria el la 19 februarie, „și am scăpat ca prin urechile acului de nu am dat pană acum ortul popii”. Am primit scrisoarea la 24 februarie și ne bucuram cu toții că trecuse și de hopul acesta, dar in aceeași seară Ana primește o telegramă:

„Tata grav bolnav, vino imediat!”

Ana a plecat fără intarziere și ne telefona zilnic... La 1 martie, ne-a chemat urgent, pe toți frații: „N-am făcut șase copii ca să mor acuma singur ca un caine!...” Pe Anița, care nu se mai oprea din plans, o consola: „Nu mai plange Anițo dragă, știu că-ți pare rău că mor, dar crede-mă, tot mai rău imi pare mie... Ce vrei însă... toate trebuie să aibă un sfârșit in lumea asta!...” Aproape exact aceleași cuvinte le rostise in urmă cu 50 de ani și unchiul său, Titu Frumușanu... La 1 martie am fost chemat urgent la telefon și am ajuns la Dobrița a doua zi dimineată, pe un ger cumplit și o zăpadă de patru palme... L-am găsit perfect conștient, dar nu mai putea vorbi... mișca mereu din buze, dar nici un sunet nu reușea să emită... Ne-a

recunoscut pe toți și o tristețe adancă i se putea citi în ochi. Seara la nouă și jumătate, după o suferință de nedescris, și-a dat sfârșitul în brațele noastre acest venerabil bătrân pe care poate mulți l-am condamnat pentru așa-zisa lui „lipsă de seriozitate”, dar astăzi sunt ferm convins că mai neserioși am fost noi, cei care nu am priceput că un temperament vesel și optimist, cu o dragoste nemărginită de viață trage mai mult în cumpănă decât un exces de conformism și de puritanism... Astăzi, după ce am fost eu însumi încercat așa de greu în viață, sunt ferm convins că la Scaunul cel de Judecată Max Culcer s-a înființat cu o conștiință curată, cu fruntea sus și cu un bilanț pozitiv.

Nu pot trece sub tăcere nici devotamentul exemplar al Aniței și al Anei care l-au îngrijit până în ultima clipă cu o dăruire de sine supraomenească, fără a reuși să infrângă implacabilele legi ale vieții și morții.

Arăta așa frumos acest moșneag cu barba lui cea albă și fruntea înaltă!... Când au coborat sicriul pe scări era așa de majestuos acest bătrân boier care-și părăsea casa pentru totdeauna, îmbrăcat în redingota lui festivă și cu toate decorațiile pe piept... În sunetul goarnelor și în dangătul clopotelor a fost coborat în groapa Elenei Economu, în curtea bisericii din sat... Sute de țărani din Dobrița, Runcu, Balta, Suseni și Rasovița veniseră să aducă un ultim omagiu bunului lor doctor, înfrățit acum pentru totdeauna cu lutul roșu al Dobriței... Multe lacrimi au curs în ziua aceea... Patru preoți au slujit la înmormantarea lui... A vorbit părintele Gheorghiță Săvulescu, subliniind devotamentul creștinesc al acestui medic apostol... A vorbit învățătorul Mitică Pupăză, arătând că se integrase acest vlăstar boieresc cu țărănimea Dobriței, cu decorul dobricean, cu aerul Dobriței...

*Alexandru Severin,
Dr. Max D. Culcer, bronz.
Dobrița, curtea bisericii.
Mormântul lui Max D. Culcer
(1882-1969).*

Un frumos bust de bronz, opera prietenului său Alexandru Severin, se înalță astăzi peste mormantul lui... Este un bust din tinerețe, dar Max Culcer a știut să trăiască tânăr, să îmbătrânească tânăr și să moară tânăr... Ochiul lui vesel și malițios va arăta generațiilor de maine că aci în Dobrița a trăit pe vremuri un om, un om bun, vesel, cinstit, un artist, un apostol... Tot ursitoarele numărul unu și doi invinseseră!...

